

PRISTUPI DRŽAVA POTPISNICA ISTANBULSKE KONVENCIJE KRIMINALIZACIJI I PROCESUIRANJU SEKSUALNOG NASILJA, UKLJUČUJUĆI SILOVANJE

Fokusni dio iz 4. opšteg izvještaja o aktivnostima GREVIO-a

Projekat Vijeća Evrope
“Borba protiv digitalnog i seksualnog nasilja
nad ženama u Bosni i Hercegovini”

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

PRISTUPI DRŽAVA POTPISNICA ISTANBULSKE KONVENCIJE KRIMINALIZACIJI I PROCESUIRANJU SEKSUALNOG NASILJA, UKLJUČUJUĆI SILOVANJE

Fokusni dio iz 4. općeg izvješća o aktivnostima GREVIO-a

Izvadak u okviru projekta
"Borba protiv digitalnog i seksualnog
nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini"

Rujan 2023.

Vijeće Europe

Mišljenja izražena u ovom radu su odgovornost autora i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Evrope.

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je dozvoljena, osim u komercijalne svrhe sve dok je integritet teksta sačuvan, odlomak se ne koristi izvan konteksta, ne pruža nepotpune informacije ili na drugi način ne dovodi čitatelja u zabludu u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta.

Ova publikacija je izvadak iz 4. opšteg izvještaja o aktivnostima GREVIO-a, Vijeće Evrope, septembar 2023.

Izvorni tekst uvijek mora biti naznačen na sljedeći način: "© Vijeće Evrope, 2023."

Svi ostali zahtjevi koji se tiču reprodukcije prijevoda cijelog ili dijela dokumenta, trebaju biti upućeni Direkciji za komunikacije, Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Sva ostala korespondencija u vezi s ovim dokumentom treba biti adresirana Odjelu za ravnopravnost spolova, Generalnoj direkciji za demokratiju i ljudsko dostojanstvo

*Dizajn i izgled naslovnice:
Anton Osmak, Kijev, Ukrajina*

Fotografije: ©Shutterstock

© Vijeće Evrope, 2024

Štampano u Vijeću Evrope

Sadržaj

UVOD	6
ISTANBULSKA KONVENCIJA – SVEOBUHVAATAN OKVIR ZA SPREČAVANJE I KAŽNJAVANJE SEKSUALNOG NASILJA, UKLJUČUJUĆI SILOVANJE, KAO I ZAŠTITU ŽRTAVA	7
RAZLIČITI PRISTUPI KRIMINALIZACIJI SEKSUALNOG NASILJA, UKLJUČUJUĆI SILOVANJE	11
Zakoni koji se temelje na upotrebi sile, prisile ili prijetnje	11
Pristup dva nivoa	14
Pristup “ne znači ne”	15
Pristup “samo da je da”	17
Države potpisnice kod kojih je GREVIO identificirao potrebu za dodatnim koracima u cilju usklađivanja zakonodavstva sa Istanbulskom konvencijom	21
Identificirani trendovi i naučene lekcije	22
ANALIZA POZITIVNIH PRAKSI KOJE JE IDENTIFICIRAO GREVIO U OBLASTI ISTRAGE, PROCESUIRANJA, PROCESNOG PRAVA I ZAŠTITNIH MJERA	26
Kako smanjiti stope osipanja: neposredni odgovor, istraga, procesuiranje i zaštita	26
Prioritiziranje slučajeva seksualnog nasilja i silovanja na rodno osjetljiv način	27
Poboljšanje izvještavanja i istraga: policijske stanice prilagođene žrtvama, specijalizirane policijske jedinice i obučeni policijski službenici/službenice	28
Poboljšanje praksi tužilaštava i sudova	33
Zaštitne mjere tokom istrage i sudskog postupka	36
ULOGA I ZNAČAJ KRIZNIH CENTARA U SLUČAJU SILOVANJA I REFERALNIH CENTARA U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA	38
ZAKLJUČAK	44
BILJEŠKE	45

Uvod

Seksualno je nasilje, uključujući silovanje, ne samo široko rasprostranjeno krivično djelo, već je također krivično djelo koje se u najvećoj mjeri nedovoljno prijavljuje, kao i krivično djelo kod kojeg postoji najmanja vjerojatnost da će postupak dovesti do osuđujuće presude.¹ Istraživanje je koje je 2014. godine provela Agencija Europske unije za osnovna prava (FRA) pokazalo da je jedna od 10 žena doživjela neki vid seksualnog nasilja od svoje 15. godine, a jedna je od 20 žena silovana od svoje 15. godine.² Istraživanjem je također utvrđeno da jedna od četiri žrtve seksualnog nasilja, bez obzira na to je li počinitelj bio njezin partner ili ne, nije kontaktirala policiju niti bilo koju drugu organizaciju nakon najozbiljnijeg incidenta zbog osjećaja stida i posramljenosti.³ Skupina stručnjaka i stručnjakinja Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO) kontinuirano skreće pozornost na problem nedovoljnog prijavljivanja⁴ i fenomen osipanja predmeta⁵ (proces koji rezultira neprocesuiranjem predmeta u okviru krivičnog pravnog sustava) u slučajevima seksualnog nasilja, uključujući silovanje.⁶ Pored činjenice da se radi o jednom od krivičnih djela koja se u najvećoj mjeri ne prijavljuju, GREVIO je također u nizu osnovnih evaluacijskih izvješća naveo da se kod ovih predmeta također bilježe visoke stope prekida u fazi istrage i procesuiranja,⁷ niske stope osuđujućih presuda⁸ i blage kazne.⁹ Ovakvo stanje ima za posljedicu gubitak povjerenja žena u krivičnopravni sustav, niske stope prijavljivanja krivičnih djela i kulturu nekažnjivosti, što dovodi do normalizacije seksualnog nasilja, uključujući silovanje.¹⁰

Istanbulska konvencija – sveobuhvatan okvir za sprečavanje i kažnjavanje seksualnog nasilja, uključujući silovanje, kao i zaštitu žrtava

Istanbulska konvencija daje sveobuhvatan okvir za sprečavanje, kriminalizaciju i procesuiranje seksualnog nasilja, uključujući silovanje, i zahtijeva uspostavljanje specijalističkih usluga potpore za žrtve. Temelj takvog okvira osigurava članak 36., koji se odnosi na seksualno nasilje, uključujući silovanje, članci 49., 50. i 56., koji se odnose na istragu, procesuiranje i zaštitne mjere, te članak 25., koji se odnosi na usluge potpore za žrtve seksualnog nasilja.

Ključni je pravni element definicije seksualnog nasilja Konvencije, kao što je to navedeno u članku 36., nedostatak dobrovoljnog pristanka kao ishoda slobodne volje osobe. Ova odredba prepoznaje rizik nekažnjavanja određenih vrsta silovanja i seksualnog nasilja ako se relevantne krivične odredbe temelje na sili, prijetnji ili prisili, a ne nedostatku pristanka. Članak 36. Konvencije temelji se na sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava u okviru koje se naglašava da takvi rigidni pristupi ugrožavaju efikasnu zaštitu seksualne autonomije pojedinca.¹¹ Članak 36. iz tog razloga propisuje obvezu kriminalizacije svih oblika seksualnih činova bez pristanka, uključujući silovanje. Ova definicija stoga ne zahtijeva postojanje uporabe sile ili prijetnje od strane počinitelja ili dokaza o fizičkom ili verbalnom otporu žrtve. Naglasak se Istanbulske konvencije na "pristanku" elaborira u stavku 2 članka 36., koji zahtijeva da se procesuiranje seksualnih krivičnih djela temelji na procjeni dokaza sukladno datom kontekstu kako bi se za svaki pojedinačni slučaj utvrdilo je li žrtva slobodnom voljom dala svoj pristanak na seksualni

čin. GREVIO u okviru svog Srednjoročnog horizontalnog pregleda i naknadnih osnovnih evaluacijskih izvješća naglašava potrebu za osiguravanjem da pravne definicije seksualnih krivičnih djela u potpunosti odražavaju stvarnost žena koje doživljavaju seksualno nasilje i njihovih mehanizama za suočavanje s takvim nasiljem.¹² Kako bi se osiguralo da određeni vidovi seksualnog nasilja ne prolaze nekažnjeno, stavak 1 članka 36. također opisuje vrste seksualnih činova bez pristanka koje države potpisnice Konvencije moraju kriminalizirati. To obuhvata vaginalnu, analnu ili oralnu penetraciju seksualne prirode na tijelu druge osobe bez njezinog pristanka, druge seksualne radnje s osobom bez njezinog pristanka i navođenje druge osobe na seksualne radnje s trećim licem bez njezinog pristanka.

Članci 49., 50. i 56. nadalje sadrže ključne odredbe koje za cilj imaju smanjenje stope predmeta koji se odnose na seksualno nasilje, uključujući silovanje, a kod kojih dolazi do fenomena osipanja. Dok članci 49. i 50. utvrđuju obvezu neposrednog odgovora, prevencije i zaštite žena koje su žrtve oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom, uzimajući u obzir rodno razumijevanje nasilja, članak 56. navodi niz mjera za zaštitu prava i interesa žrtava u svim fazama istrage i sudskog postupka. Prepoznajući da, u onim slučajevima kada su žrtve zaštićene i pruža im se potpora, postoji veća vjerojatnost da će prijaviti krivično djelo i nastaviti sudjelovati u lancu krivične pravde, ovi članci odražavaju pristup istragama i procesuiranju koji se fokusira na žrtve, u cilju prilagođavanja krivičnopravnog sustava stvarnim potrebama žrtava, počevši od policijskih postaja.

Članak 25. Konvencije, s druge strane, zahtijeva da države potpisnice osiguraju pružanje potpore žrtvama seksualnog nasilja kada su najranjivije. Takve usluge potpore moraju imati za cilj osnaživanje žrtava i trebaju ih pratiti tijekom njihovog cjelokupnog puta oporavka, uz istovremeno omogućavanje i olakšavanje prikupljanja forenzičkih dokaza, čime se povećavaju šanse za zadovoljenje pravde. Konkretno, ovaj članak od država potpisnica zahtijeva poduzimanje neophodnih zakonodavnih ili drugih mjera u cilju osiguravanja uspostavljanja dovoljnog broja odgovarajućih i lako dostupnih kriznih centara za žrtve silovanja i/ili seksualnog nasilja koji žrtvama osiguravaju usluge liječničkog i forenzičkog pregleda, potpore u slučaju traume i savjetovanje.

U Srednjoročnom horizontalnom pregledu svojih prvih osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO ističe niz čimbenika koji doprinose malom broju prijava i visokim stopama osipanja u predmetima seksualnog nasilja.¹³ To uključuje nisku svijest i stručnu sposobnost vezanu uz seksualno nasilje, kao i nedostatak specijalističke obuke za policijske službenike/službenice, tužitelje/tužiteljice ili suce/sutkinje, što dovodi do slabog rodnog razumijevanja ovog vida nasilja, ukorijenjenih stereotipa i patrijarhalnih stavova.¹⁴ Ostali čimbenici koji doprinose ovom problemu uključuju preuske definicije seksualnih krivičnih djela i nedostatak smjernica koje se odnose na specijalizirane protokole, što dovodi do lošeg rada na predmetima, prekomjernog oslanjanja na svjedočanstva žrtava kao primarnog dokaza i utjecaja predrasuda i stereotipa koji uključuju minimiziranje nasilja, okrivljavanje žrtava ili pretpostavke da su optužbe žrtava za nasilje lažne.¹⁵ GREVIO također naglašava probleme koji se javljaju tijekom procesa pribavljanja i skladištenja dokaza u slučaju silovanja, uključujući i slučajeve kada se forenzički dokazi prikupljaju od žrtve samo ako prijavi krivično djelo policiji. Ove navedene situacije dodatno usložnjavaju ograničen broj žena policijskih službenika (policijskih službenica), nedostatak adekvatnih policijskih prostorija i sudnica prilagođenih žrtvama, dugotrajni pravosudni postupci i nedostatak sveobuhvatnih usluga potpore za žrtve seksualnog nasilja.¹⁶ Ovi čimbenici pokazuju da uzrok sekundarne viktimizacije može poticati iz krivičnog pravnog sustava. Naime, niz studija opisuje da u najvećem broju slučajeva dolazi do retraumatizacije žrtava seksualnog nasilja zbog samog krivičnog postupka, pri čemu neke od žrtava krivičnog pravnog sustava vide kao „drugi napad“ i imaju osjećaj da se sudi njima.¹⁷

Tijekom posljednjih godina došlo je do niza pozitivnih pomaka u mnogim državama potpisnicama Konvencije u oblasti djelovanja protiv seksualnog nasilja, što je dovelo do poboljšanja za žrtve. Mnoge države usvajaju definicije silovanja utemeljene na nedostatku pristanka — kao rezultat toga se poboljšavaju istraga, procesuiranje, proceduralne i zaštitne mjere, kao i uspostavljanje kriznih centara za žrtve silovanja i/ili seksualnog nasilja koji žrtvama seksualnog nasilja osiguravaju usluge specijalističke potpore. Uočljivo je da se mnogi od ovih pomaka temelje na naporima država potpisnica da

ispunjavaju standarde Istanbulske konvencije. Ovo je samo jedan od primjera kako Konvencija i GREVIO mogu odgovoriti na izazove kako bi žene i djevojke bile u većoj mjeri zaštićene i sigurnije od nasilja. Većina je obećavajućih praksi koje su spomenute u ovom odjeljku prepoznata u osnovnim evaluacijskim izvješćima GREVIO skupine, dok su druge dokumentirane u zaključcima Komiteta država potpisnica.¹⁸ Druge su države potpisnice provele reforme koje GREVIO još uvijek nije analizirao, zbog toga što su se promjene desile nakon osnovnih evaluacija GREVIO komiteta ili zbog toga što GREVIO još uvijek nije proveo evaluaciju dotične države. Sljedeći odjeljak daje pregled različitih pristupa kriminalizaciji silovanja i seksualnog nasilja.

Različiti pristupi kriminalizaciji seksualnog nasilja, uključujući silovanje

Kriminalizacija se seksualnog nasilja, uključujući silovanje, od strane država potpisnica Konvencije odlikuje različitim definicijama i obimom zaštite, različitim ponašanjima, sankcijama, kao i otežavajućim i olakšavajućim okolnostima.¹⁹ Na temelju pregleda dosadašnjih monitoring aktivnosti GREVIO komiteta, čini se da postoje četiri različita pristupa kriminalizaciji seksualnog nasilja, uključujući silovanje. To uključuje pristup koji zahtijeva uporabu sile, prisile ili ranjivosti. Drugi se temelji na dvije razine, uz zakonsku odredbu koja zahtijeva uporabu sile, prijetnje ili prisile, te dodavanje još jednog krivičnog djela koje se u potpunosti temelji na nedostatku pristanka. Treći pristup, koji je također poznat kao model „ne znači ne“, ne zahtijeva uporabu sile, prijetnje ili prisile, već zahtijeva dokaz da je seksualna radnja izvršena protiv volje određene osobe. Kod četvrtog je pristupa, koji se neformalno također naziva model „samo da je da“, ili „afirmativni pristanak“, potrebno dobrovoljno sudioništvo obje ili svih strana kako ne bi došlo do kriminalizacije seksualnih radnji.

Zakoni koji se temelje na uporabi sile, prisile ili prijetnje

Tradicionalni je krivičnopravni pristup seksualnom nasilju bio zasnovan na definicijama koje se isključivo temelje na sili, što je zahtijevalo uporabu sile, prijetnji, prisile ili zastrašivanja. Ovaj pristup nije bio osmišljen u cilju zaštite seksualne autonomije, već se

temeljio na vjerskim i/ili moralnim pravilima seksualnog ponašanja.²⁰ Nadalje, takav pristup odražava arhaičan stav da, kad se radi o silovanju, opasnost najčešće dolazi od nepoznatih osoba. Međutim, studije pobijaju uobičajeni mit da „stvarno silovanje“ uključuje nepoznate osobe, fizičku silu i fizičku ozljedu, te pokazuju da većina silovanja uključuje osobe koje su poznate žrtvi i koje ne dovode do vidljivih ozljeda.²¹ To je zapravo većinu slučajeva silovanja dovelo izvan dohvata zakona i u raskorak sa suvremenim konceptima seksualnog djelovanja žena (engl. women's sexual agency²²).²³ Kao što je uočio GREVIO, modeli koji se temelje na uporabi sile, prisile ili prijetnje povijesno predstavljaju uvjerenja i prakse utemeljene na ideji da su žene nositeljice „moralnih standarda“ društva, čime se potiče okruženje u kojem se počinitelji seksualnog nasilja oslobađaju, a odgovornost za nasilje prenosi na žrtve. S obzirom na to da zakoni koji se temelje na uporabi sile ili prisile odražavaju veću brigu za optuženog nego za žrtvu i odražavaju stalno uvjerenje da je lažne optužbe za silovanje lako izreći, ali ih je teško opovrgnuti, to je imalo negativan utjecaj na pravila koja se odnose na dokaze i krivične postupke u slučaju seksualnih krivičnih djela.²⁴

Primjerice, GREVIO je u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Finsku i Norvešku istakao da je jedna od posljedica modela koji se temelji na uporabi sile uvjet koji podrazumijeva više pragove standarda dokazivanja fizičkog otpora i prebacivanje fokusa na ponašanje žrtve umjesto postupke optuženog.²⁵ U slučaju Gruzije²⁶ i Poljske²⁷ GREVIO je sa zabrinutošću istakao da stroga pravila potkrepljivanja dokazima u cilju utvrđivanja seksualnog nasilja mogu dovesti do visokih zahtjeva u pogledu dokazivanja silovanja.²⁸

Ograničeno shvaćanje nedostatka pristanka na temelju ranjivosti

Rane su reforme koje su za cilj imale udaljavanje od definicija utemeljenih na uporabi sile uvele ograničene situacije u kojima je nedostatak pristanka postao određujući element seksualnog nasilja i silovanja. Konkretnije, određene su države u definiciju silovanja uključile određene slučajeve poništenog pristanka, kao što je situacija u kojoj je žrtva u bespomoćnom stanju zbog gubitka svijesti (uzrokovanog alkoholom ili drogama) ili posebna situacija žrtve (bolest ili mentalni invaliditet ili neki vid pritvora).²⁹

Države potpisnice koje su usvojile pristup utemeljen na uporabi sile

Značajan broj država potpisnica — Albanija, Andora, Bosna i Hercegovina, Estonija, Francuska, Gruzija, Italija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Rumunjska, San Marino, Srbija i Švicarska — i dalje kao sastavni element seksualnih krivičnih djela zahtijevaju uporabu nasilja, prisile, prinude, prijetnje, zastrašivanja ili stanje ili situaciju žrtve koja je čini nesposobnom da pruži otpor.³⁰ Međutim, GREVIO je pozdravio napore na reformi zakona o kojima se raspravlja u Nizozemskoj, Norveškoj, Srbiji i Švicarskoj u vrijeme provedbe evaluacija GREVIO skupine u spomenutim zemljama.

Većina definicija koje se temelje na uporabi sile upućuje na uporabu nasilja ili prijetnju nasiljem (kao što je to slučaj u Francuskoj, Italiji i Nizozemskoj) ili djelovanje protiv volje osobe uporabom sile (kao što je to slučaj u Estoniji) ili prinudu (Rumunjska). Unatoč tome, treba istaći da se u svim državama, uključujući i one u kojima se pravna definicija temelji na uporabi sile, situacije koje poništavaju pristanak također prepoznaju u krivičnom pravu ili se uvode kroz sudsku praksu.³¹ Određeni oblici poništenja pristanka upućuju na bespomoćno stanje žrtve, uz formulacije poput „iskorištavanje“ ili „zlouporaba ranjivosti“. Ovo je „bespomoćno“ stanje u većini slučajeva povezano s nekim oblikom gubitka svijesti zbog alkohola ili droga ili posebne situacije žrtve, kao što je primjerice bolest ili mentalni invaliditet ili neki vid pritvora. Italija ovaj čin iskorištavanja opisuje kao „zlouporabu uvjeta fizičke ili mentalne inferiornosti oštećene osobe“. U Francuskoj se, pored uporabe sile, također upućuje na penetraciju postignutu „prisilom i iznenađenjem“, a sucu/sutkinji se prepušta da utvrdi njezino značenje u svakom pojedinačnom slučaju. Stoga je upućivanje na nesposobnost žrtava da daju svoj pristanak sadržano u svim definicijama, bez obzira na to temelje li se na uporabi sile ili pristanku. To dovodi do ublažavanja potrebe da žrtva dokaže svoj otpor. Međutim, nacionalni su stručnjaci i stručnjakinje istakli da sudovi ne tumače ove elemente „nedostatka pristanka“ na dosljedan način i da je prag dokazivanja i dalje visok, što često dovodi do sekundarne viktimizacije.³²

U svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Andoru, Bosnu i Hercegovinu, Norvešku, Poljsku, Rumunjsku i San Marino GREVIO je jasno naveo da gore navedeni pristup koji zahtijeva elemente nasilja, prinude i prijetnje ne uvažava u potpunosti stvarnost žena koje doživljavaju seksualno nasilje i mehanizme njihovog suočavanja s takvim nasiljem, što uključuje reakcije poput bijega, borbe, ukočenosti, kolapsa ili pokušaja sprijateljivanja.³³ To je u suprotnosti s uvjetom Istanbulske konvencije da se procesuiranje seksualnih krivičnih djela mora zasnivati na procjeni dokaza sukladno datom kontekstu kako bi se u svakom pojedinačnom slučaju utvrdilo je li žrtva slobodno dala pristanak za seksualni čin ili ne.³⁴ GREVIO stoga snažno potiče ili poziva relevantne države da izmijene svoje zakonodavstvo o seksualnom nasilju na takav način da se temelji na pojmu slobodnog pristanka sukladno članku 36.

Pristup dvije razine

U slučaju pristupa dvije razine paralelno postoji odredba koja zahtijeva uporabu sile i odredba koja zahtijeva element nedostatka pristanka. Međutim, prva često sa sobom nosi strožu kaznu zatvora u odnosu na drugu. Kod „modela jednog krivičnog djela“ prijetnje ili nasilje povećavaju ozbiljnost djela kao dodatni elementi, ali nisu sastavni dio za postojanje djela, kao što je to slučaj kod pristupa dvije razine. U svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima GREVIO je izrazio stajalište da je činjenica da se radnja vrši bez pristanka žrtve ta koja treba biti određujući čimbenik za kažnjavanje, bilo da krivično djelo čini osoba koja koristi nasilje ili zlorabi svoju poziciju moći u odnosu na žrtvu, primjerice. Međutim, kada su okolnosti radnje posebno nasilne, uvredljive i traumatizirajuće, potrebno je primijeniti otežavajuće okolnosti kako bi se osigurala sankcija koja je proporcionalna težini počinjenog djela.³⁵

Države koje su usvojile ovaj pristup

Niz država ne slijedi „model jednog krivičnog djela“ već imaju različite razine seksualnih krivičnih djela s različitim sastavnim elementima, kao što su uporaba sile, prijetnje nasiljem ili nesposobnost žrtve, uz različitu strogost sankcija za različita seksualna krivična djela.

GREVIO je ovaj pristup zabilježio u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Austriju, Gruziju, Norvešku i Srbiju.³⁶ Jedan se primjer može naći u Gruziji, gdje su sukladno zakonodavstvu kriminalizirane dvije različite vrste činova silovanja, jedan koji se naziva „silovanje“ i koji sa sobom nosi ozbiljne kazne, te jedan koji se naziva „prisila na seksualni odnos“ i definira se kao manje ozbiljno krivično djelo, najvećim dijelom zbog toga što ne zahtijeva uporabu sile ili prijetnji. Slično tome, u Norveškoj se većina seksualnih krivičnih djela i dalje kategorizira prema razini primijenjenog fizičkog nasilja ili prijetnje ili razini bespomoćnosti žrtve, osim za članak 297. Krivičnog zakonika, koji se odnosi na seksualnu radnju počinjenu bez pristanka, što je kažnjivo novčanom kaznom ili kaznom zatvora do godinu dana.

Pristup „ne znači ne“

Pristup se „ne znači ne“ temelji na premisi da se seksualni odnos smatra utemeljenim na obostranom pristanku sve dok nijedna od strana nije rekla „ne“. Ovaj pristup kriminalizira seksualne čine koji se dešavaju „protiv volje određene osobe“. Razina se otpora, bilo da je verbalna ili neverbalna, koristi kao mjera za to je li žrtva pristala na seksualne radnje.³⁷ Pristup „ne znači ne“ pretpostavlja davanje pristanka, osim ako ga žrtva ne povuče — eksplicitno ili implicitno. Tužitelj/tužiteljica stoga mora dokazati izvan svake sumnje da se čin desio protiv volje osobe koja je podnijela prijavu. Drugim riječima, tužitelj/tužiteljica mora dokazati na zadovoljstvo suca/sutkinje, odnosno porote, koji utvrđuju činjenice, da je osoba koja je podnijela prijavu jasno dala do znanja optuženom licu da ona nije željela sudjelovati u seksualnim radnjama. To uključuje otpor koji se izražava verbalno ili kroz nedvosmislene geste ili ponašanje, kao što su odguravanje, plakanje, pokušavanje da se ode itd. Drugim riječima, ako tužitelj/tužiteljica nije u stanju dokazati da je žrtva izrekla „ne“, bilo verbalno ili neverbalno, smatrat će se da nedostaje dokaz sastavnog elementa krivičnog djela, te optuženi neće biti proglašen krivično odgovornim. Primjerice, u Austriji, koja je u okviru svog pristupa dvije razine usvojila odredbu „ne znači ne“, kako bi seksualne radnje bile kažnjive, žrtve svoje protivljenje moraju izraziti verbalno ili na drugi način.³⁸

Znanstvena je zajednica u praksi istakla rizik da je, u onim slučajevima kada se primjenjuje ovaj pristup, teret na žrtvi, koja verbalno ili neverbalno mora odbiti seksualne ponude ili obraniti se od seksualnog nasilja, umjesto na počinitelju da se osigura da se druga osoba slaže sa sudioništvom u seksualnom činu.³⁹ Konkretno, uočen je rizik da bi se krivični postupak mogao fokusirati na prethodno navedenom kao ključnom elementu, čime bi se pretjerana pozornost fokusirala na ponašanje žrtve. GREVIO je u svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Njemačku naveo da njezin pristup „ne znači ne“ znači da će se krivični postupak fokusirati na postupke žrtve, a ne optuženog, što stvara prostor za ponovnu pojavu rodni stereotipa i mitova o silovanju.⁴⁰ Pored toga, i dalje prevladavaju mitovi koji sugeriraju da „ne“ možda zapravo ne znači „ne“, kao i da mnogi i dalje vjeruju da izravno verbalno odbijanje seksualnih ponuda samo po sebi ne dovodi do slučaja seksualnog nasilja od strane muškarca koji sudjeluje u seksualnim činovima s tom ženom.⁴¹ Još jedan razlog za zabrinutost u slučaju uvjeta koji podrazumijeva ponašanje „protiv volje određene osobe“ jeste činjenica da to neće obuhvatiti slučajeve u kojima žrtve ostaju pasivne, ali ne daju svoj pristanak.⁴²

Države potpisnice koje su usvojile ovaj pristup

Pristup „ne znači ne“ su usvojile, između ostalog, Austrija i Njemačka. Konkretno, GREVIO je u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Austriju i Njemačku naveo da definiranje seksualnih krivičnih djela na takav način da obuhvaćaju slučajeve seksualnog odnosa protiv volje osobe znači da, kako bi seksualni čini bez obostranog pristanka bili kažnjivi sukladno austrijskom i njemačkom zakonodavstvu, žrtva mora izraziti svoju suprotnu volju verbalno ili na drugi način, što ne obuhvata slučajeve u kojima žrtva ostaje pasivna, ali ne daje svoj pristanak.⁴³ Drugim riječima, kada se radi o definicijama koje se temelje na pristanku i pristupu „ne znači ne“, GREVIO je istakao da postoji — ma kako mala — razlika između seksualnih činova počinjenih protiv volje žrtve i svih seksualnih činova bez obostranog pristanka, sukladno Konvenciji.⁴⁴

Nadalje, GREVIO je pregledao preliminarni nacrt zakona koji donosi izmjene koje se tiču krivičnih djela seksualnog napada u svom

osnovnom evaluacijskom izvješću za Švicarsku, koja je u to vrijeme predlagala pristup „ne znači ne“, navodeći da se čin silovanja ili seksualnog napada definira kao čin „protiv volje žrtava“.⁴⁵ GREVIO je konkretno istakao da takva konceptualizacija ne ispunjava u potpunosti uvjet članka 36. o kriminalizaciji svih seksualnih činova bez obostranog pristanka. GREVIO je izrazio zabrinutost da će situacija predviđena revidiranim nacrtom zakona zahtijevati od žrtava da izraze svoj nepristanak, verbalno ili na neki drugi način, kako bi silovanje i seksualni napad bili kažnjivi, te da bi to značilo da će fokus biti na postupcima žrtava, a ne optuženih. Obecavajuća promjena je bila ta da je nakon usvajanja osnovnog evaluacijskog izvješća GREVIO komiteta Parlament Švicarske odlučio da izmijeni trenutni zakon koji se temelji na sili, prijetnjama ili psihološkom pritisku i da se u ožujku 2023. odlučio za novu definiciju silovanja na osnovu pristupa „ne znači ne“, proširenog odredbom u kojoj se navodi da seksualni čini koje počinio osoba u situaciji „zamrznutosti“ druge osobe također predstavljaju silovanje. Odluka Parlamenta otvara mogućnost usvajanja zakona na temelju ove definicije.

Pristup „samo da je da“

Pristup „samo da je da“, također poznat kao „standard afirmativne suglasnosti“, pristanak na seksualni čin izjednačava s „izričitim i dobrovoljno datim pristankom“.⁴⁶ On se fokusira na afirmativno izražavanje pristanka, verbalno ili neverbalno. Pristanak se smatra „suglasnošću“ o kojoj strane komuniciraju slobodnom voljom. Zagovornici su ovog pristupa istakli da je razlika između seksa i silovanja jednostavno u tome želi li neko da ima seks ili ne, kao i činjenica da odgovornost nije da osoba kaže ne, već da druga osoba sluša kako bi čula da.⁴⁷ Takav pristup je odražen i u zakonima koji kriminaliziraju seksualne radnje s osobom „koja ne sudjeluje dobrovoljno“⁴⁸ ili „koja nije dala svoj pristanak“.⁴⁹ Ovakav pristup konkretno znači da se ne može smatrati da pasivnost, šutnja, nedostatak protesta ili nedostatak otpora znače pristanak. Kod takvog pristupa izričit pristanak mora biti kontinuirano prisutan tijekom seksualne aktivnosti i može biti povučen u bilo kojem trenutku.

U konačnici, prelazak s „ne znači ne“ na „samo da je da“ jeste promjena načina na koji društvo, a posebno sustav pravosuđa, vidi proces davanja pristanka na seksualne radnje. Uslijed ove promjene, seks se promatra kao čin kojem obje strane trebaju pristupiti dobrovoljno. Pristupi utemeljeni na afirmativnom pristanku daju jasnija pravila stranama izloženim riziku da počine ili postanu žrtve seksualnog nasilja, ali i jasnoću onima koji su zaduženi za istraživanje i procesuiranje takvih slučajeva.⁵⁰

Države potpisnice koje su usvojile ovaj pristup

Od 29 osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta koja su objavljena do kraja 2022., GREVIO je prepoznao da je u slučaju pet država krivično djelo seksualnog nasilja utemeljeno na nedostatku pristanka datog slobodnom voljom, naime u slučaju Belgije, Islanda, Malte, Slovenije i Švedske.⁵¹ GREVIO je pozitivno naglasio da su Island, Malta i Švedska izmijenili svoje zakonodavstvo o seksualnom nasilju nakon njihove ratifikacije Istanbulske konvencije, kako bi bilo sukladno članku 36. Isto tako je istakao dobar primjer obećavajuće prakse u Švedskoj, u kojoj je svaki odnos ili bilo drugi seksualni čin s osobom „koja ne sudjeluje dobrovoljno“ kriminaliziran.⁵² GREVIO je napomenuo da, kada se radi o ovom krivičnom djelu, sudioništvo mora biti dobrovoljno i to mora biti i uočljivo, jer se pasivnost sama po sebi ne može smatrati znakom dobrovoljnog sudioništva. GREVIO je nadalje naveo da je Švedska uvela dva nova krivična djela „silovanje iz nehata“ i „seksualno zlostavljanje iz nehata“ kako bi osigurala krivičnu odgovornost počinitelja seksualnih činova koji su morali biti svjesni nedostatka pristanka žrtve. Konkretno, cilj je u slučaju ovih krivičnih djela osiguravanje krivične odgovornosti u slučajevima kada se seksualni činovi ili odnos odvijaju tako da počinitelj ne primijeni bilo kakve razumne mjere kako bi utvrdio slaže li se žrtva. Drugim riječima, razlika se između silovanja i silovanja iz nehata temelji na različitom „stanju uma“ (mens rea) optuženog.⁵³ Kod slučajeva silovanja tužitelj/tužiteljica mora dokazati da je optuženi djelovao s krivičnom namjerom, zbog toga što je bio siguran da je sudioništvo podnositeljice prijave bilo nedobrovoljno ili zbog toga što mu je bilo svejedno sudjeluje li ona dobrovoljno ili ne. U slučaju silovanja iz nehata tužitelj/tužiteljica mora dokazati grubu nepažnju od strane optuženog. To uključuje situacije u

kojima je optuženi shvatio da postoji rizik da podnositeljica prijave ne sudjeluje dobrovoljno, ali je bez obzira na to proveo seksualnu radnju i/ili nije shvatio rizik da podnositeljica prijave sudjeluje nedobrovoljno, ali je trebao i mogao to učiniti.

GREVIO je također pohvalio Belgiju zbog njezine definicije seksualnog nasilja koja se temelji na nedostatku pristanka žrtve. Krivični zakon Belgije definira silovanje kao „bilo koji čin seksualne penetracije, bilo kakve prirode i putem bilo kojeg sredstva, počinjen nad osobom koja nije dala svoj pristanak“.⁵⁴ Još jedna praksa koju treba spomenuti jesu izmjene Krivičnog zakona Malte, u vezi s kojima je GREVIO istakao da su dovele do standarda koji je eksplicitniji od Konvencije, u smislu da zahtijeva ne samo da se pristanak „procjenjuje u kontekstu datih okolnosti“, već da se pozornost treba staviti na „stanje u kojem se osoba nalazila u tom trenutku, uzimajući u obzir, između ostalog, emotivno i psihološko stanje te osobe“.⁵⁵ Kada se radi o Islandu, GREVIO je pohvalio izmjene Općeg krivičnog zakona kako bi se konkretno uključio pojam pristanka u elementima seksualnih krivičnih djela, a u svrhu postizanja konsenzusa unutar društva u vezi s definicijom silovanja i poticanja promjene kulture kod stručnjaka/stručnjakinja zaduženih za takve slučajeve, te u cilju pružanja dovoljne zaštite žrtvama.⁵⁶ GREVIO je isto tako pohvalio Sloveniju zbog izmjena njezinog Krivičnog zakona u svrhu usklađivanja odgovarajućih odredbi s pojmom nedostatka slobodno datog pristanka, međutim, istakao je da, s obzirom na to da je Parlament Slovenije usvojio izmjenu nakon dostavljanja komentara Vlade na nacrt evaluacijskog izvješća GREVIO skupine, GREVIO nije bio u poziciji procijeniti njihov sadržaj.⁵⁷

Još su jedan primjer pozitivnog utjecaja Istanbulske konvencije i GREVIO komiteta na zakonodavstvo, politike, a u konačnici i sigurnost žrtava u državama potpisnicama pozitivni odgovori na nalaze koje GREVIO donosi u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima. Relevantne države potpisnice se u ovim nalazima pozivaju da izmijene krivično zakonodavstvo o seksualnom nasilju i silovanju kako bi osigurale da su odredbe čvrsto ukorijenjene u nedostatku dobrovoljnog pristanka i da je pojam pristanka u potpunosti uključen.⁵⁸ Iako je istaknuto da GREVIO još uvijek nije imao priliku procijeniti ovakav razvoj događaja, s obzirom na to da

je do njih došlo nakon objave relevantnih osnovnih evaluacijskih izvješća, pet je dodatnih država, naime Danska, Finska, Monako, Portugal i Španjolska, prešlo na pristup „samo da je da“. Kada se radi o Danskoj, nakon osnovne evaluacije GREVIO komiteta, u kojoj se ova država potpisnica poziva da izmijeni svoje zakonodavstvo o silovanju sukladno standardima Konvencije, Danska je izmijenila svoje zakonodavstvo 7. prosinca 2020. i kriminalizirala seksualni odnos bez eksplicitnog pristanka. Kako bi se podigla optužnica za silovanje, zakon je prethodno zahtijevao dokaz o nasilju, prijetnji ili dokaze o tome da žrtva nije bila u stanju obraniti se od napada. Za razliku od toga, nova odredba sada jasno navodi da, ako obje strane ne daju svoj pristanak na seks, to predstavlja silovanje. Ova izmjena je pozdravljena kao pozitivan razvoj događaja u Zaključcima o provedbi preporuka za Dansku iz 2021. godine, koje je usvojio Odbor stranaka potpisnica Istanbulske konvencije.⁵⁹ U Finskoj je 1. siječnja 2023. usvojen nacrt zakona kojim se silovanje redefinira kao seksualni čin s osobom, bez obzira na starost, koja nije dala svoj verbalni ili neverbalni pristanak.⁶⁰

Nedavni razvoj događaja koje je potrebno procijeniti

Reforme zakona u Portugalu iz siječnja 2019. godine proširile su definiciju silovanja kako bi uključila nedostatak pristanka,⁶¹ ali se čini da je pristanak i dalje vezan za prisilu i da trenutna definicija stoga ne bi bila u potpunosti sukladna članku 36. Konvencije. Slično tome, Monako je zakonom 1 517 iz prosinca 2021. godine redefinirao krivična djela silovanja i seksualnog napada upućivanjem na „nedostatak pristanka“. Međutim, nova definicija i dalje uključuje element ograničenja. U Španjolskoj je Osnovni zakon o sveobuhvatnoj garanciji seksualne slobode usvojen u rujnu 2022. godine, na osnovu kojeg je seksualni čin bez pristanka postao seksualni napad.⁶² Zakon je izmijenjen u travnju 2023. godine kako bi se uvele strože kazne za seksualni napad izvršen uz uporabu nasilja ili zastrašivanja ili protiv osobe čija je slobodna volja onemogućena. U kolovozu 2023. godine Luksemburg je usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku, koji propisuje da se pristanak na seksualni čin mora procijeniti „u svjetlu okolnosti slučaja“, kao i da se „ne mogu donositi zaključci na osnovu nedostatka otpora žrtve“.⁶³ Kao što je GREVIO istakao u svojoj prvoj

osnovnoj evaluaciji Luksemburga, ovaj bi zakon trebao "omogućiti pravosuđu da se u kontekstu datih okolnosti slučaja fokusira na procjenu slobodne volje žene i sposobnost počinitelja da uoči volju žene, umjesto dokaza o drugim sastavnim elementima činjenice. Definicija bi također mogla pomoći pri ohrabriranju većeg broja žrtava seksualnog nasilja da podnose prijave".⁶⁴

Države potpisnice kod kojih je GREVIO identificirao potrebu za dodatnim koracima u cilju usklađivanja zakonodavstva s Istanbulsom konvencijom

Pored prethodno spomenutih nedostataka vezano uz elemente pristanka, GREVIO je identificirao određene dodatne korake koji su potrebni kako bi se zakonodavstvo uskladilo s Istanbulsom konvencijom u nizu država potpisnica, uključujući i one koje su usvojile pristup „samo da je da“ ili pristup „dviije razine“.

U svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Cipar GREVIO je istakao da Krivični zakon ne određuje pobliže koncept pristanka kako bi bilo pojašnjeno da ga treba davati dobrovoljno kao rezultat slobodne volje osobe procijenjene u kontekstu datih okolnosti, kao što to zahtijeva Konvencija.

GREVIO je također identificirao nedostatke u nizu država potpisnica po pitanju vrste seksualnih činova obuhvaćenih relevantnim zakonima. Primjerice, GREVIO je kontinuirano skretao pozornost na one države potpisnice koje ne pokrivaju specifično ponašanje na koje se upućuje u članku 36, stavku 1, alineji c, naime, „utjecanje na to da druga osoba bez svog pristanka sudjeluje u radnjama seksualne prirode s trećom osobom“, što ima za cilj kriminalizirati ponašanje kojim se ukida seksualno samoodređenje žene.⁶⁵

Stvaranje „hijerarhija“ žrtava

U nizu osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO je konkretno upozorio na stvaranje „hijerarhije žrtava“ na temelju njihovih karakteristika, kao što su starosna dob, bespomoćnost, ovisnost, invaliditet itd., te pozvao na usvajanje odgovarajućih zakonodavnih mjera kako bi

se poslala poruka da je silovanje — silovanje. Primjerice, u svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Srbiju, prilikom usporedbe krivičnog djela silovanja s krivičnim djelom seksualnog odnosa s bespomoćnom osobom, GREVIO je izrazio zabrinutost da to šalje poruku da kršenje seksualnih odluka i autonomije ne predstavlja silovanje.⁶⁶ Slično tome, u Bosni i Hercegovini krivično djelo seksualnog donosa s bespomoćnom osobom nosi značajno niže kazne od krivičnog djela silovanja, koje zahtijeva dokaz o uporabi nasilja, prisile ili prijetnji od strane počinitelja.

Identificirani trendovi i naučene lekcije

Od stupanja na snagu Istanbulske konvencije 2014. godine došlo je do pozitivnih pomaka u europskim zemljama kako bi se udaljile od sile kao neophodnog elementa seksualnih krivičnih djela, ka stajalištu da je seksualni odnos bez pristanka sam po sebi seksualno nasilje/silovanje.⁶⁷ Iako su zakonodavci prepustili „državama potpisnicama da odluče o specifičnim formulacijama zakonodavstva i čimbenicima za koje smatraju da onemogućavaju slobodno dat pristanak“,⁶⁸ od ključnog je značaja da svi seksualni čini bez obostranog pristanka budu kriminalizirani.⁶⁹ Samo će u tom slučaju biti moguća promjena načina razmišljanja i prepoznavanje ključne uloge koju igra spremnost žrtve da da svoj pristanak, a time će se poboljšati odgovor krivičnog pravosuđa na potrebe žrtava seksualnog nasilja.

GREVIO je u nekoliko osnovnih evaluacijskih izvješća istakao da konceptualizacija seksualnih krivičnih djela kao seksualnih činova počinjenih „protiv volje žrtve“ ne ispunjava u potpunosti uvjet propisan člankom 36., s obzirom na to da ne osigurava kriminalizaciju svih seksualnih činova bez pristanka.⁷⁰ Može se zaključiti da je prema mišljenju GREVIO komiteta pristup afirmativnog pristanka u većoj mjeri u duhu Konvencije kao cjeline i s općim ciljem poboljšanja prevencije, zaštite i procesuiranja. Zaista, u slučaju pristupa „samo da je da“ postoji veća vjerojatnost da će dovesti do utjecaja u oblasti prevencije i podići svijest društva o rodnim predrasudama i stereotipima koji se često izražavaju kada se dolazi u dodir sa silovanjima i seksualnim krivičnim djelima. To je također utjecajan

način za mijenjanje načina razmišljanja pripadnika/pripadnica policije i pravosuđa, ali i pružanja bolje zaštite za žrtve, tako što će ih se staviti u središte svake intervencije.

Nedavna je procjena utjecaja švedske definicije silovanja koju je provelo Nacionalno vijeće za sprečavanje krivičnih djela Švedske također identificirala niz specifičnih praktičnih prednosti pristupa „samo da je da”.⁷¹ Kao prvo, procjena je pokazala da se broj prijava, procesuiranja i osuđujućih presuda povećao nakon što je izmijenjen zakon, te da se, konkretnije, stopa osuđujućih presuda povećala za 75%.⁷² Nadalje, procjena je pokazala da sada nove vrste predmeta dolaze do sudova. To su upravo one situacije koje su izmjene zakona imale za cilj, naime da pokriju slučajeve „iznenadnog silovanja“ i slučajeve u kojima je žrtva ostala pasivna tijekom seksualnog čina.⁷³

U onim slučajevima u kojima je država potpisnica usvojila pristup „samo da je da“ istraga i procesuiranje silovanja i seksualnih krivičnih djela više ne ovise o dokazivanju da su činovi bili rezultat nasilja, prijetenog ponašanja ili posebno ranjive situacije.⁷⁴

To podrazumijeva da saslušanje u policiji prelazi s utvrđivanja je li osumnjičeni koristio nasilje ili prijetnju nasiljem na utvrđivanje je li žrtva dala pristanak na takav čin. Slučajevi se neće morati obustaviti ako se ne osiguraju fizički dokazi i potkrepljujući dokazi o ranjivosti ili bespomoćnosti žrtve. U vezi s ovim, pozitivna se praksa može pronaći u Danskoj, koja je izmijenila svoj zakon kako bi kriminalizirala seks bez eksplicitnog pristanka 2020. godine, a smjernice su izrađene kao dio priprema za zakon u vezi s tim kako utvrditi postojanje ili nepostojanje pristanka.⁷⁵ Smjernice razjašnjavaju da se kod silovanja ne radi o prisili ili dužnosti da se kaže ne, već o tome pristaju li strane dobrovoljno na seksualnu aktivnost tijekom cjelokupnog odnosa. Pojašnjava se da se pristanak može dati riječima ili djelima i da ne postoji uvjet da se pristanak daje izravno ili na bilo koji poseban način. Nadalje, u njima se utvrđuje da u principu postoji pretpostavka da se osoba koja pristaje na odnos ne ponaša potpuno pasivno već sudjeluje u određenoj mjeri, uz navođenje određenih primjera radnji koje mogu ukazivati na pristanak na seksualni odnos.

Procjena je koju je provelo Nacionalno vijeće za sprečavanje krivičnih djela Švedske također pokazala promjenu po pitanju vrsta dokaza koji se koriste za donošenje osuđujućih presuda sukladno novom zakonu. Utvrđeno je smanjenje uporabe dokaza o ozljedi, koji su se koristili u samo 13% novih slučajeva, za razliku od njihove uporabe u 37% slučajeva tijekom godine prije izmjena zakona. Nadalje, procjena je pokazala da je oslanjanje na različite vrste dokaza, kao što su snimak događaja, pozivi službama hitne pomoći, priznanje ili svjedočanstvo svjedoka, gotovo udvostručilo predmete u kojima je došlo do osuđujuće presude sukladno novom zakonu, za razliku od situacije kada je na snazi još uvijek bio stari zakon. Također je postojao veći broj osuđujućih presuda u slučajevima kada je jedini dokaz koji je korišten svjedočanstvo osobe kojoj se oštećena strana povjerala — postotak ovakvih slučajeva je iznosio 31% u slučaju novog zakona, za razliku od 16% u 2017. godini, kada je na snazi bio prethodni zakon. U 9 od 12 slučajeva koji su doveli do osuđujuće presude zbog silovanja iz nehata nije bilo dodatnih potkrepljujućih dokaza osim osoba koje nisu lično bili svjedoci događaja, već im je to ispričala oštećena strana.⁷⁶

Procjena je u Švedskoj također pokazala druge prednosti za žrtve na temelju pristupa „samo da je da“. Naime, procjena pokazuje da žrtve smatraju da sada postoji manja vjerojatnost da će biti okrivljene za ono što im se desilo i da sada imaju priliku tražiti pravnu zaštitu tako što će prijaviti krivično djelo. Konkretnije, ističe se da pristup „samo da je da“ rješava duboko ukorijenjene mitove o silovanju i seksualnom nasilju koji mogu prevladavati u sustavu krivičnog pravosuđa i koji mogu utjecati na to kako odvjetnici koji brane optužene, policijski službenici/službenice, tužitelji/tužiteljice i suci/sutkinje tumače što se podrazumijeva pod seksualnim činom počinjenim protiv volje žrtve.⁷⁷ Analiza je nevladine organizacije u Švedskoj pokazala da je od usvajanja izmjena švedskog zakonodavstva porasla svijest javnosti o važnosti pristanka u seksualnim odnosima i da se ovaj pristup i relevantni temeljni princip sada također uvode u nastavne planove i programe u školama.⁷⁸ Drugi su izvori, kao što je medijsko izvještavanje, također svjedoci važne društvene promjene i svijesti koja je rezultat izmjene zakonodavstva o silovanju u pravcu definicije utemeljene na pristanku. Takve napore na provedbi zakonskih

reformi često prate jaki pokreti civilnog društva i kampanje za podizanje svijesti.⁷⁹

Nadalje se čini da pristup „samo da je da“ omogućava uključivanje i kriminaliziranje novih trendova vezanih za seksualne činove bez pristanka, kao što je potajno uklanjanje kondoma bez pristanka druge osobe tijekom seksualnog odnosa (eng. *stealthing*), kao i seksualni napad uz korištenje droga. Zahvaljujući pristupu „samo da je da“, sada je moguće shvatiti kako ove prakse seksualni odnos uz pristanak pretvaraju u seksualni odnos bez pristanka i smatrati ih kršenjem povjerenja i uskraćivanjem seksualne autonomije. Primjerice, sudovi u Njemačkoj, Belgiji i Švicarskoj smatraju da uklanjanje kondoma bez pristanka poništava pristanak na seksualni čin, kao i da se zbog toga mogu smatrati oblikom seksualnog krivičnog djela.⁸⁰ Nadalje, u Belgiji je „dobrovoljno davanje inhibirajućih supstanci“, odnosno drogiranje u cilju zlouporabe ranjivosti određene osobe, postao otežavajući čimbenik u slučaju seksualnih činova bez pristanka i mora se uzeti u obzir prilikom razmatranja „stanja narušenosti slobodne volje“ u svrhu određivanja je li osoba sposobna da da svoj pristanak.⁸¹

Analiza pozitivnih praksi koje je identificirao GREVIO u oblasti istrage, procesuiranja, procesnog prava i zaštitnih mjera

Kako smanjiti stope osipanja: neposredni odgovor, istraga, procesuiranje i zaštita

Iako je izmjena zakona o silovanju i seksualnom nasilju ključan korak ka mijenjanju stavova i postizanju pravde, potrebno je daleko više kako bi došlo do institucijske promjene i kako bi se osiguralo smanjenje stopa osipanja predmeta u slučajevima silovanja i seksualnog nasilja. Konvencija zahtijeva da države potpisnice osiguraju da policija može reagirati brzo i na odgovarajući način tako što će ponuditi žrtvama neposrednu zaštitu i djelovati na sprečavanju nasilja, kao što je korištenje preventivnih operativnih mjera i efikasno prikupljanje dokaza (članci 49. i 50.). Isto tako zahtijeva izradu procedura za zaštitu žrtava nasilja u svim fazama postupka, tijekom istrage, kao i tijekom postupka, obuhvaćajući — ali bez ograničenja na — žrtve koje su svjedoci (članak 56). GREVIO je pozdravio različite obećavajuće prakse koje su uvele države kako bi se postigao fokusiraniji, u većoj mjeri ciljan pristup utemeljen na ishodima po pitanju odgovornosti počinitelja.

Ovaj odjeljak sadrži pregled praksi istaknutih u osnovnim evaluacijskim izvješćima GREVIO komiteta koji doprinose tome da sustav krivičnog pravosuđa postaje u većoj mjeri prilagođen žrtvama duž cjelokupnog lanca krivičnog pravosuđa, od rada policije i tužiteljstva do sudova, uz omogućavanje sveobuhvatnog prikupljanja dokaza na način prilagođen žrtvama i pružanje zaštitnih mjera za žrtve u svim fazama istrage i sudskog postupka.

GREVIO često ističe da, iako krivično pravosuđe nije jedini odgovor koji može uslijediti u slučaju nasilja nad ženama, važno je osigurati pozivanje na odgovornost za krivična djela kako bi se izgradilo povjerenje u sustav i poslala poruka da nasilje nad ženama nije prihvatljivo.⁸² Bez procesa koji bi počinitelje pozvao na odgovornost nije vjerojatno da će nasilje prestati, bilo da se radi o kontinuiranom nasilju nad istom žrtvom ili nad novom žrtvom. Procesuiranje i sankcije su stoga ključni dio zaštite žena. Nadalje, niske stope osuđujućih presuda općenito doprinose niskim stopama prijavljivanja. Policija i pravosuđe trebaju nastojati povećati prijavljivanje krivičnih djela, uz povećanje efikasnosti njihovog odgovora i povjerenja, a sudski procesi dovoditi do sankcija koje su proporcionalne krivičnom djelu. Iz tog razloga važnost shvaćanja osipanja kao procesa uslijed kojeg predmeti ne napreduju unutar sustava krivičnog pravosuđa i ne dolaze do faze krivičnog postupka i/ili ne dovode do osuđujuće presude⁸³ predstavlja uobičajenu temu koja se spominje u različitim osnovnim evaluacijskim izvješćima GREVIO komiteta.⁸⁴

Prioritiziranje slučajeva seksualnog nasilja i silovanja na rodno osjetljiv način

Tradicionalan odgovor na slučajeve seksualnog nasilja na osnovu uobičajenih rodnih stereotipa, predrasuda i diskriminatornih stavova minimizira prikaz nasilja žrtve, sprečava prepoznavanje ozbiljnosti i specifičnosti nasilja i uzimanje u obzir pretpostavki o lažnim optužbama. To doprinosi dodjeli niskog prioriteta ovim slučajevima, za razliku od drugih nasilnih krivičnih djela, i dovodi do kašnjenja po pitanju otvaranja istrage i sudskih postupaka, što opet može dovesti do gubitka ključnih dokaza i sekundarne viktimizacije žrtve.⁸⁵ Kao što su istakli autori Konvencije, dodjela niskog prioriteta doprinosi nekažnjivosti počinitelja i učvršćuje pogrešnu predodžbu da je takvo nasilje prihvatljivo u društvu.⁸⁶ Ključni je princip adekvatnog odgovora osiguravanje brze i učinkovite istrage i sudskog postupka koji se zasnivaju na rodnom pristupu razumijevanju ovih krivičnih djela i propisnom uvažavanju žrtve tijekom svih faza.⁸⁷

GREVIO je u svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Portugal pozitivno ocijenio mjere uspostavljene u cilju prioritiziranja

odgovora na nasilje nad ženama, uključujući i seksualno nasilje.⁸⁸ Konkretno, nakon što je Portugal ratificirao Istanbulsku konvenciju, usvojen je Zakon br. 72/2015, kojim je kao cilj krivičnih politika utvrđen princip da krivična djela seksualnog nasilja treba istraživati kao prioritetna. Još se jedna obećavajuća praksa može pronaći u San Marinu, u kojem Zakon 97/2008 obvezuje policiju da poduzme neposredne mjere u slučaju nasilja nad ženama i da u svakom slučaju intervenira u roku od sat vremena od dobivanja izvješća. Nadalje, osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za San Marino upućuje na intervencijski protokol koji jasno prepoznaje strukturiranu prirodu rodno zasnovanog nasilja i upozorava policiju na rizik sekundarne viktimizacije i okrivljavanje žrtve.⁸⁹ U osnovnom je evaluacijskom izvješću GREVIO komiteta za Norvešku istaknuto da je glavni tužitelj dao naredbu policijskim snagama da slučajeve nasilja nad ženama tretiraju kao prioritetne i da ih brzo rješavaju.⁹⁰ GREVIO je također pozdravio inicijative za uspostavljanje odjela za praćenje kako bi se osigurali blagovremeno reagiranje i učinkovite istrage u slučajevima seksualnog nasilja, kao što je to Odjel za zaštitu i praćenje kvalitete ljudskih prava Gruzije. U osnovnom se evaluacijskom izvješću za Gruziju pozitivno ističu informacije koje su vlasti dostavile i koje ukazuju na to da su se istrage takvih krivičnih djela značajno povećale u razdoblju od naredne dvije godine.⁹¹

Poboljšanje izvještavanja i istraga: policijske postaje prilagođene žrtvama, specijalizirane policijske jedinice i obučeni policijski službenici/službenice

Poboljšanje izvještavanja i istraga zahtijeva različite mjere kako bi sustav krivičnog pravosuđa bio u još većoj mjeri prilagođen žrtvama, smanjio sekundarnu viktimizaciju žrtava i osigurao kvalitetnu reakciju policije na temelju pristupa kod kojeg se uzima u obzir postojanje traume i koji je bez stereotipa i predrasuda. To u velikoj mjeri može doprinijeti većoj razini zadovoljstva među žrtvama njihovim iskustvom u fazi podnošenja prijave, kao što je to istakao GREVIO u svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Dansku. U tom izvješću GREVIO je pozitivno istakao statističke podatke koje su na raspolaganje stavile vlasti i koji ukazuju na značajno smanjenje stope obeshrabrenih žena koje pokušavaju prijaviti silovanje, nakon što je

puno učinjeno da bi se poboljšalo reagiranje policije.⁹² Kontinuirani su napori koje Danska poduzima u ovoj oblasti nakon usvajanja osnovnog evaluacijskog izvješća također istaknuti u Zaključcima o provedbi preporuka za Dansku iz 2021. godine, koje je usvojio Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije. Konkretno, u njima je pozdravljena izrada Višegodišnje policijske strategije za razdoblje 2021.–2023., koja uključuje uspostavljanje posebnih timova za rad na slučajevima seksualnih krivičnih djela i priliku koja se pruža žrtvama seksualnog nasilja da imaju koristi od snimljenog intervjua.⁹³ GREVIO je zaista istakao da brze istrage utemeljene na osjetljivom i profesionalnom pristupu žrtvama značajno smanjuju rizik da će žrtve odustati od daljnjeg procesuiranja.⁹⁴

Sveobuhvatne mjere za poboljšanje izvještavanja i istraga

Pored pozitivnih praksi koje je usvojila Danska, drugi su obećavajući primjeri koje je istakao GREVIO oni kojima se osigurava ciljana specijalistička obuka policijskih službenika/službenica, specijaliziranih jedinica ili imenovanih istražitelja/istražiteljica, standardizirani protokoli i uvođenje posebnih prostorija u policijskim postajama prilagođenih žrtvama. Dobar je primjer toga opisan u osnovnom evaluacijskom izvješću GREVIO komiteta za Island, u kojem se upućuje na različite mjere definirane u Akcijskom planu za borbu protiv seksualnog nasilja Islanda. Njega je usvojio Parlament na inicijativu Ministarstva unutarnjih poslova i to na temelju studije u kojoj se ističu visoke stope oslobađajućih presuda za seksualna krivična djela.⁹⁵ Mjere su uključivale uspostavljanje odjela u okviru gradske policije koji se specijaliziraju za seksualna krivična djela i nasilje omogućeno tehnologijom, protokol za rad i istraživanje seksualnih krivičnih djela, dodatne policijske službenike/službenice s punim radnim vremenom i dodatna sredstva za ažuriranje postupaka i istražnu opremu. To je također uključivalo druge inicijative, poput uspostavljanja prostorije za žrtve u glavnoj policijskoj postaji, u kojoj žrtva može u privatnosti ispričati što joj se desilo, nakon što zakaže termin online. GREVIO je također pozdravio mjere poduzete u Italiji koje uključuju sustavnu inicijalnu obuku i stručno usavršavanje, specijalizirane policijske jedinice za rad na slučajevima nasilja nad ženama, standardizirane procedure, uključivanje psihologa u policijske intervencije i posebne

prostorije u policijskim postajama koje za cilj imaju pružiti žrtvama neophodnu privatnost i pogodno okruženje za podnošenje prijave, kako bi se smanjio rizik sekundarne viktimizacije.⁹⁶

U svom je izvješću za Poljsku GREVIO istakao da su vlasti uvele mjere za poboljšanje reakcije krivičnog pravosuđa u slučajevima silovanja i izbjegavanja retraumatizacije i sekundarne viktimizacije. Takve su mjere uključivale i novi zakonodavni uvjet da se žrtve saslušavaju samo jednom i to na sudu (postupak jednog saslušanja), kao i usvajanje smjernica koje zahtijevaju da se razgovor vodi u odvojenoj prostoriji i da za njega bude zadužen obučen službenik/službenica istog spola, osim ako žrtva želi drugačije, a da se službenik/službenica koji vodi razgovor suzdrži od bilo kakvih izjava koje mogu biti percipirane na takav način da se njima osuđuje ili dovode u pitanje ponašanje, izgled ili djela žrtve. Ove smjernice također uključuju uvjet informiranja žrtava o njihovim pravima i ulozi u procesu, kao i pravnoj i psihološkoj pomoći koja im je dostupna, te njihovog praćenja u medicinsku ustanovu u cilju pružanja medicinske potpore i vršenja forenzičkog pregleda.⁹⁷ Iako je GREVIO pozdravio ove mjere, veliki su nedostaci u njihovoj provedbi uzrokovali zabrinutost. Oni uključuju nedostatak koordinacije između policije i pravosuđa, što predstavlja prepreku za efikasnu i solidnu pripremu predmeta. U tom kontekstu, kada žene žrtve, posebno one koje su doživjele seksualno nasilje počinjeno od strane intimnih partnera ili članova obitelji, koriste svoje pravo da ne svjedoče, to obično dovodi do odbacivanja predmeta, s obzirom na to da nisu dostupni dodatni dokazi, ili se oni čak i ne prikupljaju. Pored toga, uvjet da se žrtva saslušava samo jednom, i to na sudu, znači da žrtve ne mogu niti promijeniti niti dodati nešto na svoju izjavu i stoga ne mogu reagirati na bilo kakve promjene u okviru istrage. Nadalje je GREVIO istakao da su neki sudovi spori pri zakazivanju saslušanja žrtava silovanja, što je ključno za postupak u okviru kojeg se žrtve saslušavaju samo jednom.

GREVIO je u slučaju San Marina pozdravio intervencijski protokol za policijske službenike/službenice u slučaju rodno zasnovanog nasilja koji jasno prepoznaje strukturalnu prirodu rodno zasnovanog nasilja i ističe ključnu ulogu policije kao jednog od prvih sugovornika žrtava.⁹⁸ Protokol policijske službenike/službenice upozorava na

rizik sekundarne viktimizacije i propisuje da se nikada ne dovodi u pitanje narativ žrtve niti da se ona okrivljuje, već umjesto toga pojašnjava da je jedina osoba odgovorna za nasilje počinitelj. To je dopunjeno obveznom obukom o nasilju nad ženama za sve policijske službenike/službenice, uspostavljanjem posebne jedinice za rodno zasnovano nasilje, uključujući silovanje, te imenovanjem policijskog službenika/službenice za vezu kako bi se osigurala propisna koordinacija i razmjena informacija o slučajevima.

Osiguravanje privatnosti i povjerljivosti za žrtve prilikom podnošenja prijave o slučaju seksualnog nasilja

Kada se radi o potpori i privatnosti žrtava prilikom podnošenja prijave o slučaju seksualnog nasilja, pored pozitivnih praksi istaknutih u slučaju Islanda i Italije, GREVIO je također pozdravio mjere koje su poduzele vlasti Monaka i Francuske u tom smislu.⁹⁹ Konkretno, pozdravio je praksu, iako ona nije formalizirana u Monaku, koja se odnosi na osiguravanje posebnih prostorija za prijem žrtava koje ispunjavaju uvjet povjerljivosti, kako žrtve nikada ne bi bile ostavljene same u prijemnim prostorijama i kako bi se na raspolaganje stavili socijalni radnici/radnice u okviru policije koji su specijalizirani za prijem, reagiranje i savjetovanje žrtava. GREVIO je isto tako u svom polaznom evaluacijskom izvješću za Francusku pozdravio online platformu za izvještavanje u Francuskoj koju je u studenom 2018. godine pokrenulo Ministarstvo unutarnjih poslova, kako bi se žrtvama seksualnog i rodno zasnovanog nasilja pomoglo da podnose prijave.

Uspostavljanje posebnih jedinica/imenovanog istražitelja/istražiteljice za slučajeve seksualnog nasilja i silovanja, podržane posebnim uputama/smjernicama i specijalističkom obukom

Kada se radi o uspostavljanju posebnih jedinica ili imenovanog istražitelja/istražiteljice za slučajeve seksualnog nasilja i silovanja, podržane posebnim uputama/smjernicama i specijalističkom obukom, GREVIO je identificirao brojne države potpisnice koje su ostvarile napredak, uključujući Bosnu i Hercegovinu, Cipar, Dansku, Gruziju, Island, Italiju, Maltu, Nizozemsku, Švedsku i Švicarsku.¹⁰⁰

GREVIO je pozdravio uspostavljanje specijaliziranih jedinica za seksualno nasilje na Cipru, navodeći da su različite interesne strane prepoznale da je njihov rad doveo do povećanja prijavljivanja slučajeva nasilja nad ženama.

GREVIO je na Malti istakao da se slučajevi seksualnog nasilja mogu dodijeliti specijaliziranoj jedinici i da se žrtve kojima je potrebna dodatna potpora upućuju u jedinicu za potporu žrtava koju čine policijske službenice koje su jedinstvena točka kontakta i pružaju krizno savjetovanje, informacije o krivičnom predmetu i omogućavaju pristup uslugama potpore. Pored toga, GREVIO je u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Švedsku i Gruziju naveo da svaka policijska postaja ima istražitelje/istražiteljice koji su posebno obučeni za rad na seksualnim krivičnim djelima, a da u Nizozemskoj, Bosni i Hercegovini i Švicarskoj postoje posebni policijski službenici/službenice za rad na seksualnim krivičnim djelima, u najmanju ruku u nekim dijelovima zemlje. GREVIO je posebno pozdravio usvajanje i uporabu kontrolnog popisa za istražitelje/istražiteljice pri radu na slučajevima silovanja u Švedskoj.

Inicijative za izdavanje smjernica i uspostavljanje formalizirane suradnje između policije i drugih kriznih timova

GREVIO je također pozdravio inicijative za formaliziranje smjernica i suradnje između policije i različitih interesnih strana u cilju osiguravanja brzog odgovora i pružanja potpore i zaštite žrtvama silovanja i seksualnog nasilja. Primjerice, pozdravio je usvajanje zajedničkog cirkulara za seksualne napade kojim se definiraju minimalne mjere za rad cjelokupnih policijskih snaga i pravosuđa u Belgiji, čime je formaliziran multidisciplinarni pristup između sustava krivičnog pravosuđa, zdravstvenog sustava i usluga za žrtve.¹⁰¹ U Andori, nakon ratifikacije Istanbulske konvencije, policijske su snage i službe za pružanje potpore žrtvama koje podupire država na temelju pregovora zaključile protokol o suradnji u cilju usklađivanja aktivnosti policije sa standardima Konvencije. Ovim se protokolom definiraju glavne smjernice za policijske mjere, počevši od prvog kontakta žrtava s policijom, pa sve do njihovog upućivanja službama za posebnu potporu. Protokol uspostavlja obvezu stvaranja optimalnih uvjeta kako bi se čuo glas žrtava i kako

bi njihove prijave bile evidentirane, uz istovremeno posvećivanje posebne pozornosti mogućem prisustvu djece koja su žrtve i/ili svjedoci. Nadalje, on izričito zabranjuje „bilo kakve stavove koji dovode do toga da se žrtve osjećaju krivima ili kojima se minimizira nasilje“ kako bi se spriječila sekundarna viktimizacija i naglašava proaktivnu ulogu koju policija treba igrati pri pronalasku dokaza koji mogu podržati navode žrtava i/ili podržati pravosudnu istragu, te pruža standardni model prijave koja sadrži sva pitanja i informacije koje mora prikupiti policijski službenik/službenica zadužen za pomoć žrtvama.¹⁰²

Poboljšanja procesa prikupljanja dokaza u slučaju seksualnih krivičnih djela

Kada se radi o poboljšanju procesa prikupljanja dokaza u slučaju seksualnih krivičnih djela, GREVIO je naveo da je postojanje pravne mogućnosti za žrtve silovanja i seksualnog napada da se od njih prikupe forenzički dokazi i uskladište besplatno, bez obzira na njihovu želju da podnesu prijavu ili ne, ključno i omogućava pokretanje postupka u kasnijoj fazi.¹⁰³

Poboljšanje praksi tužiteljstava i sudova

Smanjenje rizika od osipanja predmeta u fazi procesuiranja i sudskog postupka može uključivati različite mjere, uključujući specijalizaciju, smjernice i obuku, kao i učinkovito upravljanje predmetima. Kao što je istakao GREVIO, postoje brojni čimbenici koji doprinose solidnoj istrazi, procesuiranju i sudskom postupku u slučaju seksualnih krivičnih djela, kao što su prikupljanje dokaza, njihova procjena od strane tužiteljstva, potpora koja se pruža žrtvama i njihova uloga u predmetu, kao i uloga pravosuđa pri radu na ovim osjetljivim predmetima.¹⁰⁴

Poboljšanje praksi tužiteljstava

GREVIO je u svojim osnovnim evaluacijskim izvješćima za Dansku, Gruziju i Švedsku istakao određene pozitivne mjere poduzete u cilju poboljšanja faze procesuiranja slučajeva seksualnog nasilja.¹⁰⁵ U Danskoj je uspostavljena brza procedura u svrhu osiguravanja

brzog rada na svim nasilnim krivičnim djelima, uključujući vremenski okvir za procjenu predmeta od strane tužitelja/tužiteljice. Nadalje, donesene su smjernice kako bi se takvi predmeti dodijelili iskusnim tužiteljima/tužiteljicama, čime se u određenoj mjeri osigurava de facto specijalizacija. Slično tome, GREVIO je istakao da se u Gruziji samo onim tužiteljima/tužiteljicama koji su prošli posebnu obuku za rad na predmetima seksualnog nasilja dodjeljuju ovakvi predmeti, a u svom radu se vode smjernicama. U Švedskoj su tužiteljstva uspostavila svoj vlastiti razvojni centar u cilju razvoja metoda za istragu i procesuiranje seksualnih krivičnih djela i uvela su kontrolne popise.

GREVIO je istakao i druge pozitivne trendove, kao što je usvajanje protokola, smjernica ili specijalizacija za procesuiranje i donošenje presuda u predmetima seksualnog nasilja, posebno u Nizozemskoj, Poljskoj i na Islandu.¹⁰⁶ Primjerice, nakon ratifikacije Istanbulske konvencije, Tužiteljstvo je u Nizozemskoj usvojilo uputstva o seksualnim krivičnim djelima koja detaljno propisuju kako je potrebno identificirati i procesuirati takve oblike nasilja, uključujući eksplicitne informacije o zaštiti prava žrtava i izbjegavanju sekundarne viktimizacije. U Poljskoj su standardi za istragu i procesuiranje slučajeva seksualnog nasilja definirani u posebnim Smjernicama glavnog tužitelja, donesenim 2015. godine. Na Islandu uputa br. 2/2018 glavnog tužitelja zahtijeva izradu plana istrage u slučaju krivičnih djela silovanja, seksualnih krivičnih djela protiv djece i krivičnih djela u bliskim odnosima kako bi se dobre prakse standardizirale. Kada se slučaj silovanja evidentira u policijskoj evidenciji, automatski se nudi popis mjera koje je potrebno provesti. Pored toga, upute koje je donio glavni tužitelj zahtijevaju da se na takvim predmetima radi ubrzano i da im se da prioritet. Okružni tužitelji/tužiteljice i šefovi policije također su u obvezi poslati popis predmeta i informacije o napretku pri njihovom rješavanju glavnom tužitelju dva puta godišnje. Njemačka je također uspostavila posebne odjele za procesuiranje krivičnih djela protiv seksualnog samoodređenja pri određenim tužiteljstvima širom zemlje.¹⁰⁷

Sveobuhvatan pristup procesuiranju slučajeva silovanja i seksualnog nasilja

Dobar je primjer pristupa koji uključuje široki niz mjera naveden u osnovnom evaluacijskom izvješću GREVIO komiteta za Italiju.¹⁰⁸

Visoko je pravosudno vijeće usvojilo smjernice za pravosudne postupke u slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Takvi se predmeti dodjeljuju posebnim tužiteljskim jedinicama, odnosno tužiteljima/tužiteljicama. Praćenje su i evaluacija provedbe smjernica pokazali da je veliki broj tužiteljstava usvojio protokole koji opisuju kako postupati s takvim predmetima koji obuhvaćaju fazu istrage i postavljaju „stroge rokove po pitanju maksimalnog trajanja istraga“. Isto su tako pokazali da je veliki broj ureda formalizirao svoju suradnju sa službama za potporu žrtvama koje su uključene tijekom sudskog postupka, kao i s drugim akterima koji rade na sprečavanju nasilja nad ženama. Nadalje, GREVIO je istakao obećavajuću praksu koju je usvojilo Tužiteljstvo Suda u Tivoliju (istočni dio Rima), za koju je predložio da bi trebala biti replicirana širom zemlje. Konkretnije, tužitelji/tužiteljice su ovog suda donijeli niz mjera kako bi osigurali brz i učinkovit odgovor na slučajeve rodno zasnovanog nasilja nad ženama. Ove mjere uključuju povećanje broja tužitelja/tužiteljica koji rade na takvim krivičnim djelima i davanje prioriteta ovim istragama, osiguravanje brzog usvajanja neophodnih zaštitnih mjera iz predostrožnosti, vršenje strogog nadzora nad njihovom provedbom od strane tužitelja/tužiteljica i uspostavljanje brze procedure za povezane sudske postupke. Sve su ove mjere dio jake međuinstitucijske mreže koja uključuje javne agencije i organizacije žena, a dopunjava ih cijeli niz preventivnih mjera (kao što su obuke, informacije za žrtve, podizanje svijesti i komunikacijske aktivnosti u okviru zajednice).

Poboljšanje praksi sudova

Kada se radi o praksama sudova, GREVIO je pozdravio presudu Vrhovnog suda Švedske u kojoj je odlučeno da se, kada se žrtva smatra vjerodostojnom, osuđujuća presuda može temeljiti isključivo na njezinom svjedočenju, uz napomenu da se niži sudovi ne pridržavaju uvijek ove presude. Nadalje, Zakon o krivičnom postupku Italije predviđa da dokazi koji se odnose na seksualnu povijest i ponašanje žrtve i koji nemaju dokaznu snagu nisu dozvoljeni, a Kodeks pravne etike za odvjetnike zahtijeva da oni izbjegavaju pitanja i metode ispitivanja koji žrtvama nanose dodatno poniženje i sadrže moralnu osudu iskustva žrtve.¹⁰⁹

Zaštitne mjere tijekom istrage i sudskog postupka

Kao što je navedeno ranije, članak 56. Konvencije sadrži nepotpuni popis postupaka koji za cilj imaju zaštitu žrtava nasilja u svim fazama postupka, tijekom istrage i sudskog postupka, uključujući — ali bez ograničavanja na — žrtve koje su svjedoci. GREVIO je u ovoj oblasti identificirao niz dobrih praksi.

Sveobuhvatne mjere zaštite žrtava

Iako je u svom osnovnom evaluacijskom izvješću za Dansku GREVIO pohvalio niz zaštitnih mjera koje su omogućene sukladno zakonu kako bi žrtve bile zaštićene od zastrašivanja i odmazde tijekom sudskih postupaka, naveo je da je dato na raspolaganje vrlo malo informacija vezano uz stvarnu uporabu tih mjera. To uključuje skrivanje adrese i zanimanja žrtava, pa čak i imena žrtava i svjedoka, kao i održavanje saslušanja iza zatvorenih vrata, naređivanje optuženom da napusti sudnicu tijekom svjedočenja žrtve ili svjedoka, videozapise svjedočanstava djece, te, pod specifičnim i ograničenim okolnostima, i svjedočanstva odraslih. Policija također može obavijestiti sud i zahtijevati, primjerice, uporabu odvojenih čekaonica na sudu. U okviru policije, konkretna kontakt osoba je određena za sva eventualna pitanja i razloge za zabrinutost žrtava, a letci su s detaljnim informacijama o različitim koracima istrage i sudskog postupka dostupni na nekoliko jezika. Nadalje, u slučajevima kada su počinitelji osuđeni na kaznu zatvora za seksualna krivična djela ili druga teška krivična djela, žrtve moraju biti obaviještene o njihovom puštanju ili bijegu iz zatvora, kao i o izvještavanju medija o počinitelju i njegovim radnjama.¹¹⁰

Videozapisi izjava žrtava i druga sredstva za izbjegavanje kontakta između žrtve i počinitelja na sudu i u policiji

GREVIO kontinuirano ističe da osiguravanje izbjegavanja kontakta između žrtve i počinitelja na sudu i u policiji predstavlja ključan element zaštite žrtava od sekundarne viktimizacije. U svom je osnovnom evaluacijskom izvješću za Švedsku GREVIO istakao da suci mogu saslušati žrtvu bez prisustva optuženog, preko telefona ili putem videopoveznice. Slično tome, Njemačka je usvojila niz

mjera za osiguravanje zaštite žrtava, uključujući uporabu audio i videozapisa svjedočanstava i za maloljetne i za odrasle žrtve.¹¹¹

Druge vrste zaštitnih mjera u cilju izbjegavanja sekundarne viktimizacije

U Poljskoj Zakon o zaštiti i pomoći za žrtve i svjedoke predviđa da se saslušanja žrtava silovanja moraju odvijati u posebnoj prostoriji, biti snimljena i provedena od strane suca/sutkinje u prisustvu psihologa/psihologinje.¹¹² U Rumunjskoj se pored zaštitnih mjera, kao što je održavanje suđenja iza zatvorenih vrata i isključenje medija iz sudnica, u slučajevima nasilja također mogu poduzeti dodatne mjere za žrtve silovanja kako bi se anonimizirali njihovi podatci, uključujući i u pozivu na sud ili presudama kada se one objavljuju na web-portaludova.¹¹³

Uloga i značaj kriznih centara u slučaju silovanja i referalnih centara u slučaju seksualnog nasilja

Od ključnog je značaja da zakonodavne i institucijske reforme na uvođenju definicije seksualnog nasilja i silovanja utemeljene na pristanku prati uspostavljanje i/ili jačanje specijaliziranih usluga za žrtve seksualnog nasilja. Takve su usluge potpore ključne za osiguravanje oporavka žrtava i rješavanje posljedica nasilja, uključujući samookrivljavanje i osjećaj stida. One su također ključne za omogućavanje pristupa pravdi, s obzirom na to da osnažuju žrtve i pružaju neophodne forenzičke dokaze kako bi se omogućili učinkovito procesuiranje i konačna osuda.¹¹⁴

Žrtve seksualnog nasilja zaista mogu doživjeti višestruke i trajne posljedice, uključujući moguće fizičke posljedice, kao što su ozljede, seksualno prenosive bolesti, neželjena trudnoća i nesiguran abortus, kao i cijeli niz psiholoških posljedica, kao što su anksioznost, depresija i suicidalne misli. Studije su pokazale da je¹¹⁵ posttraumatski stresni poremećaj (PTSD) izrazito prisutan među žrtvama seksualnog nasilja, a jedna studija je pokazala da 94% žrtava silovanja ispunjava kriterije za PTSD oko dva tjedna nakon silovanja, dok 47% žrtava i dalje ispunjava kriterije nakon tri mjeseca. Ove psihološke¹¹⁶ posljedice također povećavaju vjerojatnost buduće ovisnosti o drogama i reviktimizacije. Nakon seksualnog nasilja također može¹¹⁷ uslijediti društvena izolacija zbog zategnutih odnosa unutar obitelji i s prijateljima. Nadalje, žrtve se, primjerice, također mogu suočiti s financijskim poteškoćama zbog troškova vezanih za potrebnu njegu ili zbog izostanka s posla. Pored toga, istraživanja su istakla¹¹⁸

da prvi susret žrtve silovanja sa sustavom potpore može imati vrlo negativne dugoročne posljedice po pitanju oporavka, ako potpora nije adekvatna.¹¹⁹ GREVIO je istakao da žrtvama seksualnog nasilja njihova iskustva u sustavu krivičnog pravosuđa mogu dodatno naštetiti, osim ako se ne poduzmu određene mjere zaštite i ako se istovremeno ne ponude psihološko savjetovanje i potpora u vezi s traumom.¹²⁰

Kako bi gore navedene negativne posljedice bile riješene i minimizirane, žrtvama seksualnog nasilja je potreban pristup nizu holističkih usluga, uključujući neposrednu medicinsku skrb i potporu u vezi s traumom, forenzičke preglede, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje i terapiju, kao i pravno savjetovanje. U članku 25. Konvencija državama potpisnicama pruža alternativu uspostave kriznog centra za slučajeve silovanja ili referalnog centra za slučajeve seksualnog nasilja na svakih 200 000 stanovnika.¹²¹ Krizni centri za slučajeve silovanja obično nude dugoročnu pomoć poput izravnog savjetovanja i terapije, skupina za potporu i upućivanja na druge usluge.¹²² Također podupiru druge žrtve tijekom sudskih postupaka tako što pružaju žensko zagovaranje i druge vidove praktične pomoći. Referalni centri za slučajeve seksualnog nasilja se, s druge strane, mogu specijalizirati za neposrednu medicinsku skrb, kvalitetnu forenzičku praksu i krizne intervencije.¹²³ Oni, primjerice, mogu biti uspostavljeni pri bolnicama kako bi brzo reagirali na seksualne napade i provodili medicinske preglede, a zatim upućivali žrtve specijaliziranim organizacijama unutar zajednice u svrhu pružanja daljnjih usluga. Također se mogu koncentrirati na neposredno i adekvatno upućivanje žrtava odgovarajućim specijaliziranim organizacijama u svrhu pružanja neophodne skrbi. Obje vrste centara u suštini za cilj imaju pružanje usluga žrtvama silovanja i seksualnog nasilja i pružanje informacija o opcijama koje imaju na raspolaganju na način koji uvažava da je svaka žrtva drugačija, te da je time i najbolji način djelovanja različit za svaku osobu.

Bez obzira na njihov oblik, GREVIO je naglasio da se takve mjere trebaju poduzimati u okviru multisektorskog odgovora, što žrtvama daje kontrolu nad odlukama koje se donose. Žrtvama se moraju omogućiti usluge, bez obzira na njihovu spremnost da podnesu

prijavu ili svjedoče protiv počinitelja, a forenzički dokazi trebaju biti uskladišteni tijekom definiranog vremenskog razdoblja, što omogućava da se sudski predmet formira kasnije, ako žrtva to odluči. Nadalje, žrtve trebaju biti u stanju koristiti ove usluge čak nekoliko godina nakon napada.¹²⁴

Trendovi i obećavajuće prakse

Tijekom posljednjih godina kao rezultat napora država potpisnica da se pridržavaju članka 25. Konvencije, ali i kao odgovor na nalaze GREVIO komiteta i preporuke Komiteta država potpisnica Istanbulske konvencije, broj se kriznih centara za slučajeve silovanja i/ili referalnih centara za slučajeve seksualnog nasilja povećao u nizu država potpisnica, što je još jedan primjer pozitivnog utjecaja Istanbulske konvencije u borbi protiv nasilja nad ženama. Prije stupanja na snagu Istanbulske konvencije, niz država članica Vijeća Europe nije imao posebne službe potpore za žene žrtve seksualnog nasilja koje bi mogle ponuditi medicinsku potporu, forenzička ispitivanja, skladištenje DNA i savjetovanje.¹²⁵ Manje od desetljeća kasnije, od 29 polaznih evaluacijskih izvješća koja je GREVIO objavio dosad, 19 država potpisnica je uspostavilo ili krizne centre za slučajeve silovanja ili referalne centre za slučajeve seksualnog nasilja, ili su pak poduzele korake ka njihovom uspostavljanju, naime Andora, Austrija, Belgija, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Island, Italija, Malta, Nizozemska, Norveška, Portugal, Rumunjska, San Marino, Španjolska, Švedska i Švicarska.¹²⁶ Konkretno, Austrija je sukladno specifičnim nalazima GREVIO komiteta i preporukama Komiteta država potpisnica Istanbulske konvencije datim za ovu oblast proširila posebne savjetodavne usluge za žrtve seksualnog nasilja kako bi pokrila sve regije u zemlji.¹²⁷ Nadalje, Albanija je uspostavila svoj prvi referalni centar za slučajeve seksualnog nasilja.¹²⁸ Ipak, i dalje postoji dosta prostora za poboljšanja, s obzirom na to da praćenje koje vrši GREVIO zasad pokazuje da su samo Danska i Island ispunili standard koji predviđa jedan krizni centar za slučajeve silovanja ili referalni centar za slučajeve seksualnog nasilja na 200 000 stanovnika — standard koji za cilj ima osigurati odgovarajuću pokrivenost i lak pristup za žene žrtve seksualnog nasilja.¹²⁹

Centri koji se temelje na modelima multidisciplinarnе suradnje i holističkim pristupima

GREVIO je pozdravio činjenicu da su Belgija, Danska, Estonija, Island, Norveška i Švicarska uspostavile centre koji se temelje na modelima multidisciplinarnе suradnje i holističkim pristupima. Primjerice, centri za seksualne napade koji su uspostavljeni u Belgiji nude neposrednu medicinsku skrb, psihološku potporu vezanu uz traumu i forenzičke preglede u cilju prikupljanja dokaza za tužiteljstvo. Nakon što im se pruži skrb, žrtve mogu, ako to žele, podnijeti prijavu i razgovarati s policijskim službenikom/službenicom na licu mjesta. GREVIO to smatra primjerom pristupa svih usluga na jednom mjestu koji može značajno smanjiti sekundarnu viktimizaciju. Izvješća ukazuju na to da su belgijski referalni centri za slučajevе seksualnog nasilja u velikoj mjeri smanjili prepreke za podnošenje prijave. Treba istaći da je 68% žrtava koje su dobile potporu takvih centara navodno podnijelo prijavu, što je značajno veći broj nego nacionalni prosjek žrtava koje su podnijele prijave.¹³⁰ U izvješću je jedne nevladine organizacije istaknuto da je razlog ovome u najvećoj mjeri činjenica da se potpora koju nude referalni centri za slučajevе seksualnog nasilja fokusira na pružanje povjerljive skrbi žrtvama i pružanje pomoći da ponovo izgrade svoje živote. Isto tako, to omogućava marginaliziranim skupinama, kao što su transrodne osobe i žene koje se bave prostitucijom, da prijave silovanje u sigurnijem okruženju.¹³¹ Kada se radi o procesu prijavljivanja, referalni centri za slučajevе seksualnog nasilja podupiru žrtve na način koji je osjetljiv i uzima u obzir ekstremni stres koji doživljavaju, kao i utjecaj koji to ima na njihovu sposobnost procesuiranja informacija i formiranja sjećanja.¹³²

Još se jedna praksa vrijedna spomena može pronaći u Danskoj, u kojoj je razvijena usko specijalizirana mreža od 10 centara za žrtve silovanja i seksualnog nasilja širom zemlje. Ovi centri pružaju usluge sa i bez boravka u centru ženama i djevojkama starijim od 15 godina koje su žrtve seksualnog nasilja, u vidu medicinske skrbi i potpore vezane za traumu, u kombinaciji s forenzičkim ispitivanjima. GREVIO je istakao da žrtve imaju pristup ovim uslugama u bilo kojem trenutku nakon napada i to čak i do nekoliko godina nakon njega.

Nadalje, napomenuo je da se standardna procedura za medicinske i forenzičke pretrage provodi bez obzira na to želi li žrtva podnijeti prijavu ili ne i da se dokazi prikupljaju i skladište do tri mjeseca ili duže, ako žrtve to zahtijevaju, tako da mogu biti korišteni u budućim sudskim procesima. Centri također nude psihološki tretman za sve akutne pacijente, ali imaju ograničenu dostupnost po pitanju dugoročnog savjetovanja. Za žrtve mlađe od 15 godina niz dodatnih centara pruža usluge prilagođene djeci.¹³³ Još se jedna obećavajuća praksa može naći na Islandu, gdje su centri za hitni prijem žrtava seksualnog nasilja otvoreni 24 sata i besplatno nude forenzičko prikupljanje dokaza i sve neophodne medicinske usluge, bez obzira na želju žrtve da podnese prijavu policiji ili ne. Forenzički dokazi se skladište godinu dana. Pored toga, centri osiguravaju psihološku potporu i besplatno pravno savjetovanje, a ako želi odmah podnijeti prijavu, policijski službenik/službenica se poziva u centar ili pravni savjetnik/savjetnica prati žrtvu u policijsku postaju.¹³⁴

U Norveškoj su dostupne dvije vrste posebnih usluga potpore i one su proširene na cijelu zemlju kako bi se žrtvama silovanja i seksualnog nasilja pružila holistička i osjetljiva potpora, naime centri za žrtve seksualnih napada i centri za žrtve incesta i seksualnog zlostavljanja (SMISO). Centri se za žrtve seksualnih napada nalaze pri medicinskim klinikama ili bolnicama i funkcioniraju kao referalni centri za slučajeve seksualnog nasilja. Nude neposrednu medicinsku potporu tako što liječe ozljede i otkrivaju seksualno prenosive bolesti, te pružaju forenzičke preglede kako bi se osigurali dokazi i izvršila krizna intervencija. Forenzički se pregledi za osiguravanje dokaza mogu provoditi bez obzira na to namjerava li žrtva podnijeti prijavu policiji ili ne. Stručnjaci/stručnjakinje koji rade u referalnim centrima za slučajeve seksualnog nasilja također mogu žrtve uputiti na odvjetnike, policiju i druge službe koje pružaju dugoročniju potporu, uključujući SMISO i krizne centre. SMISO nudi potporu na nižoj razini za žrtve seksualnog nasilja i članove njihove obitelji u vidu besplatnog srednjoročnog psihosocijalnog savjetovanja.¹³⁵ Iako u Švicarskoj ne postoje centri koji nude pristup svim uslugama na jednom mjestu, GREVIO je pozdravio integrirani pristup određenih bolničkih referalnih centara za slučajeve seksualnog nasilja, koji omogućavaju sveobuhvatnu dugoročnu potporu za žrtve.

Konkretno, ovi centri pružaju medicinski tretman i forenzičke preglede bez obzira na to želi li žrtva podnijeti prijavu policiji ili ne, a rade u bliskoj suradnji s drugim institucijama i organizacijama, uključujući policiju i tužiteljstva, te sigurne kuće na koje se žrtve mogu uputiti.¹³⁶

Kao odgovor na nalaze GREVIO komiteta u vezi s potrebom za uspostavljanjem kriznih centara za slučajeve silovanja i referalnih centara za slučajeve seksualnog nasilja, Albanija je uspostavila svoj prvi centar za upravljanje kriznim situacijama za slučajeve seksualnog nasilja 2018. godine pri jednoj od bolnica.¹³⁷ Ovaj centar pruža usluge u hitnim situacijama dostupne 24/7 na jednom mjestu, kao i kratkoročne usluge (24-72) za žrtve seksualnog nasilja i članove njihovih obitelji. Zasniva se na modelu socijalnog zdravstva, s interdisciplinarnim timom stručnjaka/stručnjakinja forenzičke medicine, ginekologa/ginekologinja, pedijatar/pedijatrica, psihijatar/psihijatrica, kliničkih psihologa/psihologinja, socijalnih radnika/radnica, predstavnika/predstavnica policije, tužiteljstva, odvjetnika i bolničara/medicinskih sestara. Ovaj centar pruža primarne usluge, kao što su zdravstvene usluge, usluge forenzičke medicine, psihosocijalne potpore, usluge vezane uz odjeću, hranu, daljnje upućivanje, uzimanje izjava, pokretanje krivičnih postupaka i psihološko savjetovanje, kako bi se žrtvama pomoglo da se nose sa situacijom. Osoba koja vodi slučaj vrši procjenu neposrednih potreba žrtava, a ako određenoj žrtvi trebaju usluge duže od 72 sata, ona se upućuje u drugi centar za pružanje posebnih usluga. Također je ohrabrujuće da druge države potpisnice, poput Rumunjske, također ostvaruju napredak tako što uspostavljaju pilot-centre za žrtve seksualnog nasilja, uz dugoročni cilj uspostavljanja još 10 centara. Ovi se centri temelje na modelu integriranih usluga pri nekoj od bolnica i pružaju odraslim žrtvama zdravstvenu skrb u hitnim slučajevima, forenzičke pretrage, potporu u vezi s pristupom pravnim uslugama ili podnošenjem prijave policiji, te pružaju informacije i savjetovanje.¹³⁸

Zaključak

Ovaj poglavlje u fokusu daje pregled razvoja politika i praksi u državama potpisnicama Istanbulske konvencije, kao i pozitivnog utjecaja koji je monitoring koji vrši GREVIO dosad ostvario na zakonski okvir o silovanju i seksualnom nasilju. Mnoge zemlje su zaista već napustile ili su u procesu napuštanja definicija seksualnih krivičnih djela utemeljenih isključivo na uporabi sile, usklađujući svoje krivične zakone s osnovnim uvjetima iz članka 36. Konvencije: kriminalizacijom seksualnih činova bez pristanka. Osnovna je evaluacijska procedura polučila brojne obećavajuće prakse u ovoj oblasti, a države se potpisnice pozivaju da ih dijele i usvajaju u okviru vlastite nadležnosti. Na kraju, ali ne manje bitno, ne treba podcijeniti ulogu kriznih centara za slučajeve silovanja i referalnih centara za slučajeve seksualnog nasilja, s obzirom na to da samo holistički pristup podrži ženama žrtvama silovanja i seksualnog nasilja, koji ne uključuje samo učinkovit odgovor krivičnog pravosuđa već i medicinsku skrb, psihološku potporu i pravno savjetovanje, može ublažiti traumu koju su doživjele žrtve. Kako GREVIO otpočinje svoj prvi postupak tematske evaluacije u 2023. godini, Skupina će stručnjaka/stručnjakinja imati priliku nastaviti rad na spomenutim temama i pratiti daljnji napredak država potpisnica na jačanju povjerenja žrtava kroz pružanje potpore, zaštite i pravde za žene žrtve silovanja i seksualnog nasilja.

Bilješke

¹ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 442 i 446. Za usporednu studiju također vidjeti Burman M., Lovett J. i Kelly L. (2009.), Lovett, J. i Kelly, L. (lipanj 2009.) „Različiti sustavi, slični ishodi? Praćenje osipanja prijavljenih slučajeva silovanja u jedanaest zemalja“, s. 3.

² Agencija Europske unije za osnovna prava (2014.), „Nasilje nad ženama: Istraživanje u Europskoj uniji koje je provela Agencija Europske unije za osnovna prava“, s. 14.

³ Ibid., s. 69.

⁴ Primjerice, procjenjuje se da se u Finskoj i Francuskoj prijavljuje manje od 10% svih slučajeva silovanja. Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Finsku, odjeljak 198; i Francusku, odjeljak 219. Druga izvješća GREVIO skupine u kojima se ističe problem nedovoljnog prijavljivanja uključuju Austriju, odjeljak 153; Crnu Goru, odjeljak 221; Tursku, odjeljak 281; Italiju, odjeljak 221; Nizozemsku, odjeljak 254; Belgiju, odjeljak 184; Sloveniju, odjeljak 306; Rumunjsku, odjeljak 340; Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 259; Estoniju, odjeljak 204; Gruziju, odjeljak 306; i Norvešku, odjeljak 221.

⁵ Engl. attrition (op. prev.).

⁶ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 450.

⁷ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 198; Belgiju, odjeljak 187; Poljsku, odjeljak 265; Island, odjeljak 252; Estoniju, odjeljak 215; i Norvešku, odjeljak 221.

⁸ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Portugal, odjeljak 195; Finsku, odjeljak 206; Francusku, odjeljak 230; Italiju, odjeljak

221; Sloveniju, odjeljak 323; Njemačku, odjeljak 303; Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 267; Island, odjeljak 261; Gruziju, odjeljak 311; Cipar, odjeljak 235; i Norvešku, odjeljak 231.

⁹Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Italiju, odjeljak 222; Sloveniju, odjeljak 323; Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 273; Švicarsku, odjeljak 225; i Cipar, odjeljak 235.

¹⁰ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 446. Za više informacija o nekažnjivosti počinitelja seksualnog nasilja i preporuke za poboljšanje stanja, vidjeti Izvješće specijalnog izvjestitelja Ujedinjenih naroda za nasilje nad ženama (2020.), „Izvješće o silovanju kao ozbiljnom i sustavnom kršenju ljudskih prava i rodno zasnovanom nasilju nad ženama“.

¹¹ M.C. protiv Bugarske (predstavka br. 39272/98), presuda od 4. prosinca 2003.

¹² Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 365.

¹³ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled polaznih evaluacijskih izvješća GREVIO skupine“, odjeljak 442 i 446.

¹⁴ Ibid., odjeljak 435 i 447.

¹⁵ Ibid., odjeljak 364-365, 435, 437 i 447.

¹⁶ Ibid., odjeljak 445, 438, 443 i 277-282.

¹⁷ Craig E. (2015.), „Negostoljubivi sud“, Pravni časopis Sveučilišta u Torontu 10.3138; također vidjeti studije koje se spominju u UNODC (2019.), „Priručnik za pravosuđe o učinkovitom odgovoru krivičnog pravosuđa na rodno zasnovano nasilje nad ženama i djevojčicama“.

¹⁸ Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije igra ulogu u praćenju Istanbulske konvencije. Od 2018. godine na temelju nalaza GREVIO skupine usvaja preporuke za države potpisnice u cilju daljnje provedbe Konvencije. Države potpisnice imaju rok od tri godine za provedbu tih preporuka i dostavljanje izvješća Odboru. Tijekom 10. sastanka, održanog 13. 4. 2021., Odbor je usvojio okvir za nadzor provedbe preporuka i objavio standardizirani obrazac za izvješćivanje. Na temelju informacija koje dostavljaju države potpisnice i svih dodatnih informacija, Komitet usvaja zaključke o provedbi svojih preporuka u vezi sa svakom državom potpisnicom koja je predmet procjene. Komitet je dosad proveo procjene u Austriji, Albaniji, Danskoj, Monaku, Crnoj Gori, Portugalu i Švedskoj.

¹⁹ U svrhu analize otežavajućih čimbenika koje primjenjuju različite države članice Europske unije, vidjeti Europsku mrežu pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju (2021.), „Kriminalizacija rodno zasnovanog nasilja nad ženama u europskim državama, uključujući nasilje počinjeno pomoću informacijsko-komunikacijskih tehnologija“, s. 172-178.

²⁰ U svrhu diskusije o evoluciji seksualne autonomije, vidjeti Tatjana Hörnle, „#MeToo — Implikacije za krivično pravo?“ (2019.), *Bergen J. Crim. L. i Crim. Just.* 6, 129-306.

²¹ Između ostalih izvora, to potvrđuju i studije navedene u UNODC (2014.), „Priručnik o učinkovitom procesuiranju nasilja nad ženama i djevojčicama“, s. 31.

²² Termin *sexual agency* odnosi se na nečiju sposobnost da identificira, iskomunicira i ispregovara svoje seksualne potrebe i da inicira ponašanja koja dozvoljavaju zadovoljavanje tih potreba (op. prev.).

²³ Tuerkheimer D. (2015.), „Silovanje na kampusu i van njega“, *Pravni časopis Emory*, izdanje 65:1, s. 44-45.

²⁴ Izjava engleskog pravника Matthewa Halesa iz 17. stoljeća da je silovanje „optužba koja se lako iznosi, a teško ju je dokazati i još teže za optuženog obraniti se, iako nikada nije tako nevin“, koja se spominje u Lonsway K. i drugi (2009.), „Lažna izvješća: prevazilaženje problema za uspješnu istragu i krivično gonjenje seksualnih napada od strane osoba koje nisu stranci“, 3:1, *The Voice* 1.

²⁵ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Finsku, odjeljak 165; i Norvešku, odjeljak 185.

²⁶ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Gruziju, odjeljak 310.

²⁷ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Poljsku, odjeljak 215.

²⁸ Kada se radi konkretno o osnovnom evaluacijskom izvješću za Gruziju, GREVIO je smatrao da, iako prema zakonodavstvu Gruzije dokazi nemaju unaprijed određenu vrijednost i trebaju se procjenjivati prema svojoj relevantnosti, dopustivosti i kredibilnosti za svaki krivični predmet, tužitelji/tužiteljice i pravosuđe tumače zakonodavstvo na takav način da su potrebna dva izravna dokaza kao temelj za optužnicu ili osuđujuću presudu za seksualno nasilje. GREVIO je izrazio zabrinutost da bi to moglo dovesti do visokih uvjeta vezanih uz dokaze u slučajevima silovanja, s obzirom na to da se ovo pravilo ne primjenjuje samo za osuđujuće presude već također i za optužnice, tako da može dovesti do malog broja optužnica, a time i malog broja osuđujućih presuda.

²⁹ U vezi s državama članicama Europske unije vidjeti gore navedenu Europsku mrežu pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju (2021.).

³⁰ Vidjeti osnovna evaluacijska izvješća GREVIO komiteta za Albaniju, odjeljak 135-138; Andoru, odjeljak 158-161; Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 218-220; Estoniju, odjeljak 171-172; Finsku, odjeljak 165-168; Francusku, odjeljak 190-195; Gruziju, odjeljak 252-256; Italiju, odjeljak 189-190;

Monako, odjeljak 116; Nizozemsku, odjeljak 223-225; Norvešku, odjeljak 184-189; Poljsku, odjeljak 213-216; Rumunjsku, odjeljak 278-281; San Marino, odjeljak 157-160; Srbiju, odjeljak 184-186; Španjolsku, odjeljak 220-224; i Švicarsku, odjeljak 183-184.

³¹ Europska mreža pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju (2021.), navedena iznad.

³² Ibid.

³³ Engl. flight, fight, freeze, flop or befriend (op. prev).

³⁴ Izvješće s objašnjenjima uz Istanbulsku konvenciju, odjeljak 192.

³⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Srbiju, odjeljak 186.

³⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Austriju, odjeljak 139-143; za Gruziju, odjeljak 256-257; Norvešku, odjeljak 189; i Srbiju, odjeljak 186.

³⁷ Little N. (2019.), „Od 'ne znači ne' do 'samo da znači da': racionalni rezultati standarda afirmativnog pristanka u zakonu o silovanju", Vanderbilt pravni pregled, 58, 1 321.

³⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Austriju, odjeljak 140-142.

³⁹ Little N. (2019.), „Od 'ne znači ne' do 'samo da znači da': racionalni rezultati standarda afirmativnog pristanka u zakonu o silovanju", Vanderbilt pravni pregled, 58, 1 349, i Leary M. G. (2016.), „Afirmativna zamjena kulture silovanja kulturom pristanka“, Texas Tech pravni pregled, tom 49:1, s. 49-51.

⁴⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Njemačku, odjeljak 252.

⁴¹ Little N. (2019.), citirano iznad, s. 1 322.

⁴² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Austriju, odjeljak 140-142; i Njemačku, odjeljak 252.

⁴³ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Njemačku, odjeljak 252.

⁴⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Austriju, odjeljak 140-142; i Njemačku, odjeljak 250-252.

⁴⁵ Savezno vijeće Švicarske, Odbor za pravna pitanja, Odluka od 18. 2. 2022.

⁴⁶ Tatjana Hörnle, „#MeToo — Implikacije za krivično pravo?“ (2019.), Bergen J., Crim. L. i Crim. Just. 6, 130; Linnea Wegerstad (2021.), „Seks mora biti dobrovoljan: seksualna komunikacija i nova definicija silovanja u Švedskoj“, Njemački pravni časopis, tom 22, posebno izdanje 5: „Seksualno nasilje i krivično pravosuđe u 21. stoljeću“, s. 740.

⁴⁷ Olivia Björklund Dahlren, nevladina organizacija FATTA (čije ime u prijevodu znači postignuće), prezentacija o reformi zakonodavstva u Švedskoj na sastanku Skupine stručnjaka/stručnjakinja o silovanju kao teškom i sustavnom kršenju ljudskih prava i rodno zasnovanom nasilju nad ženama održanom 2020. u dijelu specijalnog izvjestitelja UN-a za nasilje nad ženama i organizacije Equality Now www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/Call_on_Rape/Olivia_Bjorklund_Dahlgren.pdf.

⁴⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO skupine za Švedsku, odjeljak 181-183.

⁴⁹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO skupine za Belgiju, odjeljak 155.

⁵⁰ Leary M.G. (2016.), „Afirmativna zamjena kulture silovanja kulturom pristanka“, Texas Tech pravni pregled, tom 49:1, s. 32.

⁵¹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO skupine za Belgiju, odjeljak 155-156; Island, odjeljak 202-204; Maltu, odjeljak 169-171, i Švedsku, odjeljak 181-183.

⁵² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO skupine za Švedsku, odjeljak 181-183.

⁵³ Linnea Wegerstad (2021.), „Seks mora biti dobrovoljan: seksualna komunikacija i nova definicija silovanja u Švedskoj“, Njemački pravni časopis, tom 22, posebno izdanje 5: „Seksualno nasilje i krivično pravosuđe u 21. stoljeću“, s. 742.

⁵⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Belgiju, odjeljak 155.

⁵⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Maltu, odjeljak 169-171.

⁵⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Island, odjeljak 202.

⁵⁷ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Sloveniju, odjeljak 258-260.

⁵⁸ Takav je specifičan nalaz izražen u 19 osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta: za Albaniju, Dansku, Portugal, Finsku, Francusku, Italiju, Nizozemsku, Srbiju, Španjolsku, Andoru, Poljsku, San Marino, Rumunjsku, Bosnu i Hercegovinu, Švicarsku, Estoniju, Gruziju, Cipar i Norvešku.

⁵⁹ Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije, „Zaključci o provedbi preporuka za Dansku koje je usvojio Odbor stranaka potpisnica Istanbulske konvencije“, IC-CP/Inf(2021)6, usvojeno 7. prosinca 2021.

⁶⁰ Aleksi Teivainen (siječanj 2023.), „Finska policija će ponovno razmisliti o ispitivanjima silovanja nakon revizije zakona“, Helsinki Times: www.helsinkitimes.com

helsinkitimes.fi/finland/finland-news/domestic/22795-finnish-police-to-re-think-rape-interrogations-after-legislative-overhaul.html.

⁶¹ Helen Battaglini (21. 2. 2019.), „Portugal konačno proširuje zakonsku definiciju silovanja“, amicus info: <https://info.amicus-curiae.net/author/helenbattaglini/>.

⁶² Guy Hedgcoe (26. svibanj 2022.), „Španjolski poslanici podržali su zakon o seksualnom pristanku 'samo da znači da'“, BBC: www.bbc.com/news/world-europe-61591615. Ova odredba posebno pojašnjava da „će se smatrati da postoji pristanak samo ako ... je volja osobe jasno izražena“.

⁶³ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku od 7. kolovoza 2023. kojim se jačaju sredstva za borbu protiv seksualne zloporabe i seksualnog iskorištavanja maloljetnika.

⁶⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Luksemburg, objavljeno 10. srpnja 2023., odjeljak 152.

⁶⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Albaniju, odjeljak 135-138; Austriju, odjeljak 140-142; Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 219-223; Gruziju, odjeljak 259-262; Monako, odjeljak 116; Crnu Goru, odjeljak 179-180; Poljsku, odjeljak 219-221; Švedsku, odjeljak 181-183; i Tursku, odjeljak 222-225.

⁶⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 221; Cipar, odjeljak 196; Dansku, odjeljak 178; Estoniju, odjeljak 173; Finsku, odjeljak 167; Gruziju, odjeljak 256-257; Norvešku, odjeljak 189; Poljsku, odjeljak 218; Rumunjsku, odjeljak 287; i Srbiju, odjeljak 186.

⁶⁷ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 361-364.

⁶⁸ Izvješće s objašnjenjima uz Istanbulsku konvenciju, odjeljak 193.

⁶⁹ Primjerice, vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Švicarsku, odjeljak 184.

⁷⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Austriju, odjeljak 140-142; Njemačku, odjeljak 250-252; i Švicarsku, odjeljak 184.

⁷¹ Stina Holmberg i Lars Lewenhagen (2020.), „Novi zakon o pristanku u praksi: ažuriran pregled izmjena i dopuna propisa o silovanju iz 2018.“, sažetak izvješća Brå za 2020:6 na engleskom jeziku. (Nacionalno vijeće za sprečavanje krivičnih djela Švedske — Brå).

⁷² Ibid. U izvješću se navodi da se broj osuđujućih presuda povećao sa 190 2017. godine na 333 2019. godine.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Aleksi Teivainen (siječanj 2023.), citiran iznad.

- ⁷⁵ Europska mreža pravnih stručnjaka za rodnu ravnopravnost i nediskriminaciju (2021.), citirani iznad, s. 80.
- ⁷⁶ Stina Holmberg i Lars Lewenhagen (2020.), citirani iznad.
- ⁷⁷ Ibid.
- ⁷⁸ Olivia Björklund Dahlgren, citirana iznad.
- ⁷⁹ Guy Hedgecoe (26. svibanj 2022.), citiran iznad.
- ⁸⁰ Mreža pravde za HIV (18. prosinac 2018.), „Njemačka: Država proširuje uporabu krivičnog zakona na skidanje kondoma bez pristanka“: www.hivjustice.net/cases/germany-germany-broadens-use-of-criminal-law-to-removal-of-condom-without-consent/; Lauren Walker (21. studeni 2022.), „Uklanjanje kondoma i drogiranje: Belgija prepisuje 'patrijarhalni' krivični zakon“, The Brussels Times: www.brusselstimes.com/325324/removing-condom-and-drugging-belgium-rewrites-patriarchal-criminal-code; Reuters (9. svibanj 2017.), „Švajcarski sud potvrdio kaznu u slučaju 'krađe' kondoma“, ABC News: www.abc.net.au/news/2017-05-10/swiss-court-upholds-sentence-in-stealthing-condom-case/8512326.
- ⁸¹ Lauren Walker (21. studeni 2022.), citirana iznad.
- ⁸² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Portugal, odjeljak 195; Francusku, odjeljak 232; Italiju, 222; Belgiju, odjeljak 189; i Norvešku, odjeljak 158.
- ⁸³ Definicija je osipanja preuzeta iz Lovett i Kelly (2009.), citirana iznad, s. 1. Engl. attrition (op. prev.).
- ⁸⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 198; Italiju, odjeljak 222; i Portugal, odjeljak 195.
- ⁸⁵ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 439. Vidjeti također osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Francusku, odjeljak 221; Sloveniju, odjeljak 311; i Rumunjsku, odjeljak 341.
- ⁸⁶ Izvješće s objašnjenjima uz Istanbulsku konvenciju, odjeljak 255.
- ⁸⁷ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za San Marino, odjeljak 178; i Sloveniju, odjeljak 311.
- ⁸⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Portugal, odjeljak 187.
- ⁸⁹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za San Marino, odjeljak 178-181.
- ⁹⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Norvešku, odjeljak 219.
- ⁹¹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Gruziju, odjeljak 303-304.

⁹² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 191.

⁹³ „Zaključci o provedbi preporuka za Dansku koje je usvojio Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije“, (IC-CP/Inf(2021)6), usvojeno 7. prosinca 2021.

⁹⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Crnu Goru, odjeljak 219.

⁹⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Island, odjeljak 246-250.

⁹⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Italiju, odjeljak 214-216.

⁹⁷ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Poljsku, odjeljak 251-253.

⁹⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za San Marino, odjeljak 180-182.

⁹⁹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Monako, odjeljak 75; i Francusku, odjeljak 224.

¹⁰⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Bosnu i Hercegovinu, odjeljak 258; Cipar, odjeljak 226; Dansku, odjeljak 191; Gruziju, odjeljak 305; Island, odjeljak 246-250; Italiju, odjeljak 214-216; Maltu, odjeljak 191-193; Nizozemsku, odjeljak 250; Švedsku, odjeljak 198; i Švicarsku, odjeljak 215.

¹⁰¹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Belgiju, odjeljak 177.

¹⁰² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Andoru, odjeljak 179-180.

¹⁰³ Primjerice, vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Njemačku, odjeljak 300.

¹⁰⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Švedsku, odjeljak 210.

¹⁰⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 195-196; Gruziju, odjeljak 305; i Švedsku, odjeljak 205.

¹⁰⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Nizozemsku, odjeljak 263; Poljsku, odjeljak 262, i Island, odjeljak 251.

¹⁰⁷ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Njemačku, odjeljak 298 i 301.

¹⁰⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Italiju, odjeljak 218-223.

- ¹⁰⁹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Italiju, odjeljak 242.
- ¹¹⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 216-218.
- ¹¹¹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Njemačku, odjeljak 301.
- ¹¹² Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Poljsku, odjeljak 303.
- ¹¹³ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Poljsku, odjeljak 302-303; i Rumunjsku, odjeljak 408.
- ¹¹⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Italiju, odjeljak 156. U svrhu šire diskusije o metodologiji vidjeti također Vijeće Europe (2018.), „Mapiranje usluga potpore za žrtve nasilja nad ženama u skladu sa standardima Istanbulske konvencije — metodologija i alati“.
- ¹¹⁵ Peeters L. i drugi. (2019.), „Trenutačna briga o žrtvama seksualnog nasilja i budućí centri za brigu o seksualnim napadima u Belgiji: perspektiva žrtava“, BMC International Health and Human Rights, 19:21, s. 2.
- ¹¹⁶ Nekoliko studija navedenih u Bramsen R. i drugi (2009.), „Danski model za postupanje sa žrtvama silovanja i seksualnog napada: multidisciplinarni javni pristup“, Časopis o zlostavljanju i traumi, 2009., govori o ovim nalazima.
- ¹¹⁷ Kline N. i drugi (2021.), „Samookrivljanje i PTSP nakon seksualnog napada: longitudinalna analiza“, 36 (5-6): NP3135-NP 3168.
- ¹¹⁸ Peeters L. i drugi (2019.), citiran iznad, s. 2.
- ¹¹⁹ Sažetak se studija koje potvrđuju dugoročne posljedice može pronaći u Bramsen. R i drugi (2009.), citiran iznad, s. 887.
- ¹²⁰ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Crnu Goru, odjeljak 135.
- ¹²¹ Izvješće s objašnjenjima uz Istanbulsku konvenciju, odjeljak 142.
- ¹²² Ibid., odjeljak 140.
- ¹²³ Ibid., odjeljak 141.
- ¹²⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Albaniju, odjeljak 110; Belgiju, odjeljak 130-132; Dansku, odjeljak 121-124; Njemačku, odjeljak 182-191; Island, odjeljak 147-153; Norvešku, odjeljak 134-138; San Marino, odjeljak 115-119; i Švicarsku, odjeljak 146-149.
- ¹²⁵ Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 278.
- ¹²⁶ Međutim, treba uzeti u obzir da mnogi od njih još uvijek nisu u potpunosti usklađeni s člankom 25. Konvencije; vidjeti osnovno

evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Andoru, odjeljak 128; Austriju, odjeljak 100-101; Belgiju, odjeljak 130-132; Dansku, odjeljak 121-124; Estoniju, odjeljak 129-133; Finsku, odjeljak 124; Francusku, odjeljak 161; Njemačku, odjeljak 182-191; Island, odjeljak 147-153; Italiju, odjeljak 155; Maltu, odjeljak 131; Nizozemsku, odjeljak 174; Norvešku, odjeljak 134-138; Portugal, odjeljak 142; Rumunjsku, odjeljak 214-219; San Marino, odjeljak 115-119; Španjolsku, odjeljak 172-175; Švedsku, odjeljak 143-144; i Švicarsku, odjeljak 146-149.

¹²⁷ Vidjeti Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije, „Zaključci o provedbi preporuka za Austriju koje je usvojio Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije“, (IC-CP/Inf(2021)5), usvojeno 7. prosinca 2021.

¹²⁸ Vidjeti Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije, „Zaključci o provedbi preporuka za Albaniju koje je usvojio Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije“, (IC-CP/Inf(2021)4), usvojeno 7. prosinca 2021.

¹²⁹ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 121-124; i Island, odjeljak 147-153.

¹³⁰ Međunarodna federacija planiranog roditeljstva (IPPF), Europska mreža, „Belgijski zakon o suglasnosti je jasan: odsustvo 'ne' ne znači 'da'“: <https://europe.ippf.org/stories/belgiums-consent-law-clear-absence-no-doesnt-mean-yes>.

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

¹³³ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Dansku, odjeljak 121-124, kao što je citirano u Vijeće Europe (2022.), „Srednjoročni horizontalni pregled osnovnih evaluacijskih izvješća GREVIO komiteta“, odjeljak 279.

¹³⁴ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Island, odjeljak 147-153.

¹³⁵ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Norvešku, odjeljak 134-138.

¹³⁶ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Švicarsku, odjeljak 146-149.

¹³⁷ Izvješće o provedbi preporuka za Albaniju koje je usvojio Komitet država potpisnica Istanbulske konvencije za 2018.-2020., dostavljen 30. lipnja 2021.: Preporuka za uspostavljanje kriznih centara za slučajeve silovanja i/ili referalnih centara za slučajeve seksualnog nasilja u okviru multisektorskog odgovora — preporuka A.9, IC-CP/Inf(2018)3.

¹³⁸ Vidjeti osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO komiteta za Rumunjsku, odjeljak 214-219.

Pristupi koji su poduzeti u strankama Istanbulske konvencije o kriminalizaciji i procesuiranju seksualnog nasilja, uključujući silovanje, prvobitno su predstavljeni kao fokusni dio u 4. opštem izvještaju o aktivnostima GREVIO-a u 2023. godini. GREVIO osnovni evaluacijski izvještaj iznio je na vidjelo mnoge obećavajuće prakse u borbi protiv seksualnog nasilja uključujući silovanje, što uključuje ne samo efikasan odgovor krivičnog pravosuđa, već i medicinsku pomoć, psihološku podršku i pravno savjetovanje. Ovaj tekst pokazuje evoluciju u politikama i praksama u skladu sa Istanbulsom konvencijom koja ima za cilj okončanje seksualnog nasilja, kao i pozitivan uticaj koji je GREVIO-ova aktivnost monitoringa imala na zakonodavstvo.

CRO

www.coe.int

Vijeće Evrope je vodeća organizacija u oblasti ljudskih prava na kontinentu. Čini je 46 zemalja članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve članice Vijeća Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum sačinjen da štiti ljudska prava, demokratiju i vladavinu zakona. Evropski sud za ljudska prava nadgleda implementaciju Konvencije u svim zemljama članicama.

#istanbulconventionsaveslives
#CoeCOVAW

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE